

שותפות בין-מגזרית

והאתגרים הכלכליים-החברתיים המרכזיים של ישראל

המכון
החרדי
למחקרי
מדיניות

ניצה (קלינר) קסיר

תקווה ישראלית בחינוך

מנהלי אגפי רשויות חינוך ברשויות המקומיות

אוניברסיטת תל-אביב

17 במרץ 2019

"אם נצא כולנו לפגוש את הגיוון הזה, את האחרים, נכיר, נרגיש, נראה את העיניים הכואבות והשמחות, נשמע את הצלילים השונים. גם אם יש בינינו תהומות נוכל לבנות מעליהם גשרים, אם רק נכיר בכך שרוב המשותף בינינו על המפריד..."

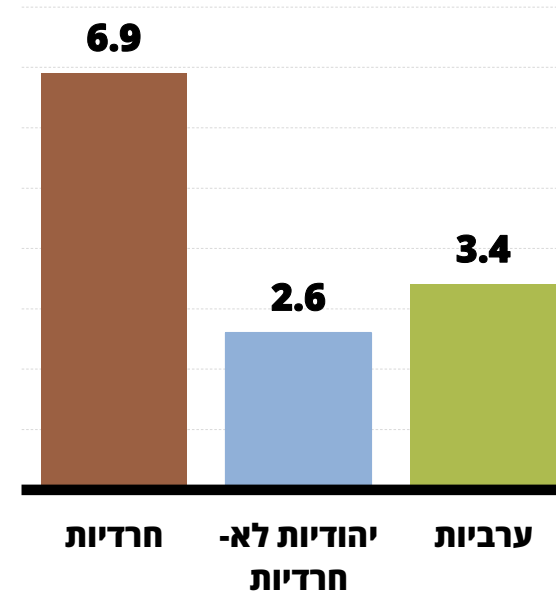
במדינת ישראל יש מקום לכולם, לכל קשת הצבעים, ואם תחסר פיסה אחת מהפאזל התמונה לא תהיה שלמה."

(מרים פרץ, 2018)

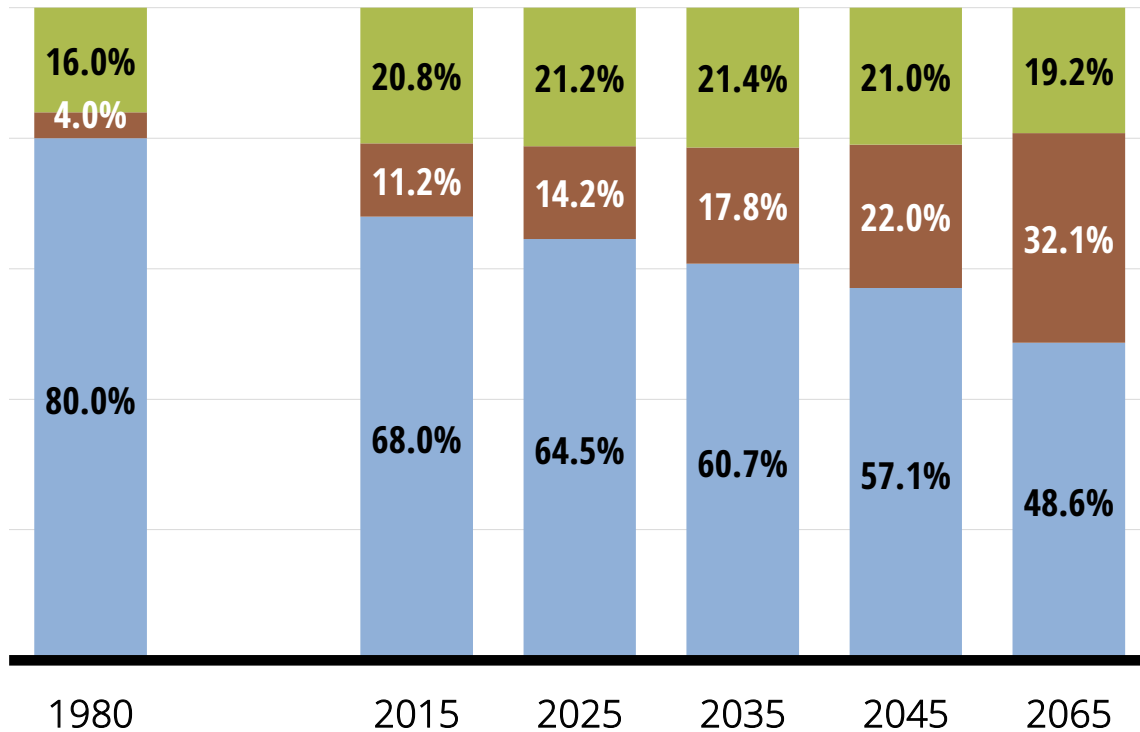
אוכלוסיית ישראל

בסביבות 40% מהילדים בקבוצת הגיל 0-9 הם חרדים או ערבים

פריון ילודה, 2012-2014

תחזית דמוגרפית, התפלגות האוכלוסייה

■ ערבים ■ חרדים ■ יהודים לא חרדים ואחרים

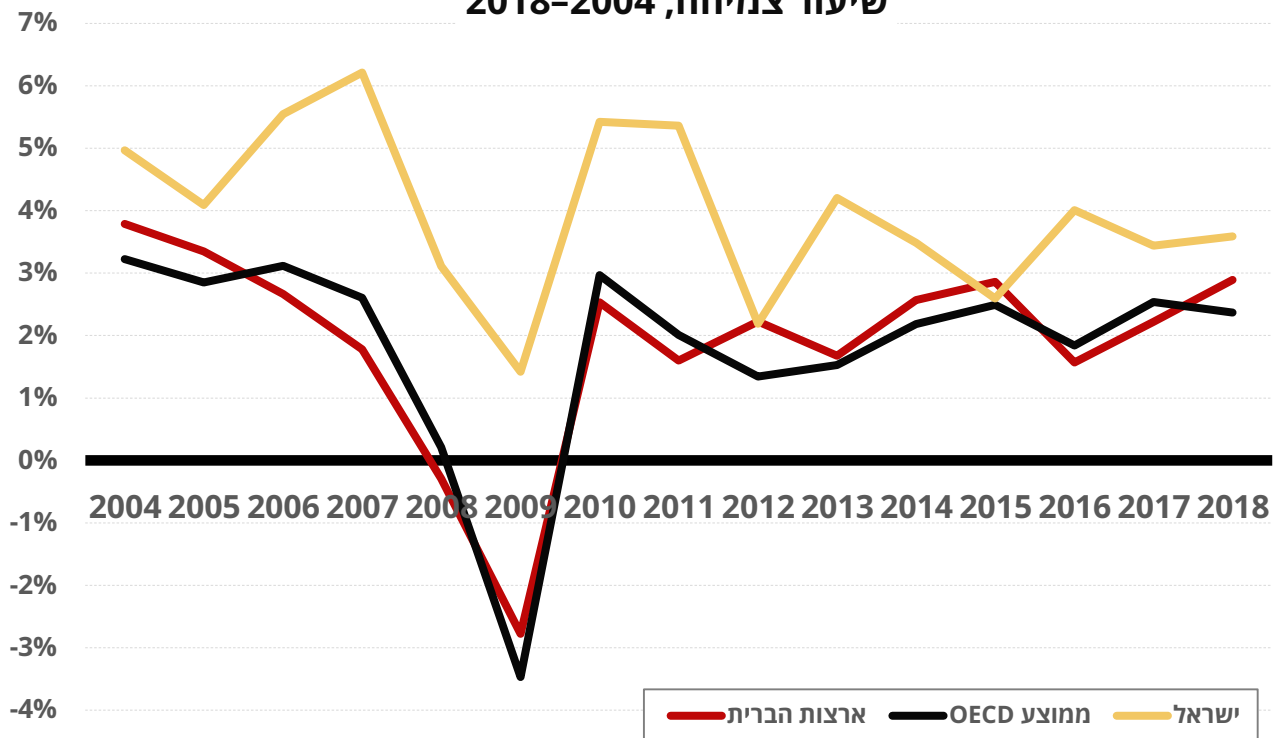
מקור: ניציה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיית בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.

נתונים: שנת 1980 – עיבודים מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. שנים 2015-2065 – מצגת "אוכלוסיית ישראל בפתחה של שנת 2017 ותרחישים לגידול האוכלוסייה בעתיד", ד"ר אחמד חליח, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; והודעות לעיתונות של הלמ"ס.

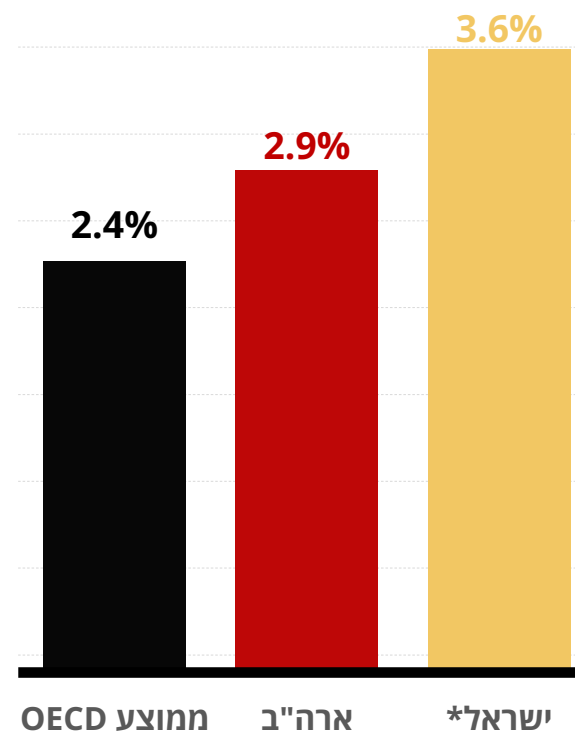
צמיחה כלכלית

שיעור צמיחת התוצר

שיעור צמיחה, 2004-2018

שיעור צמיחה, 2018

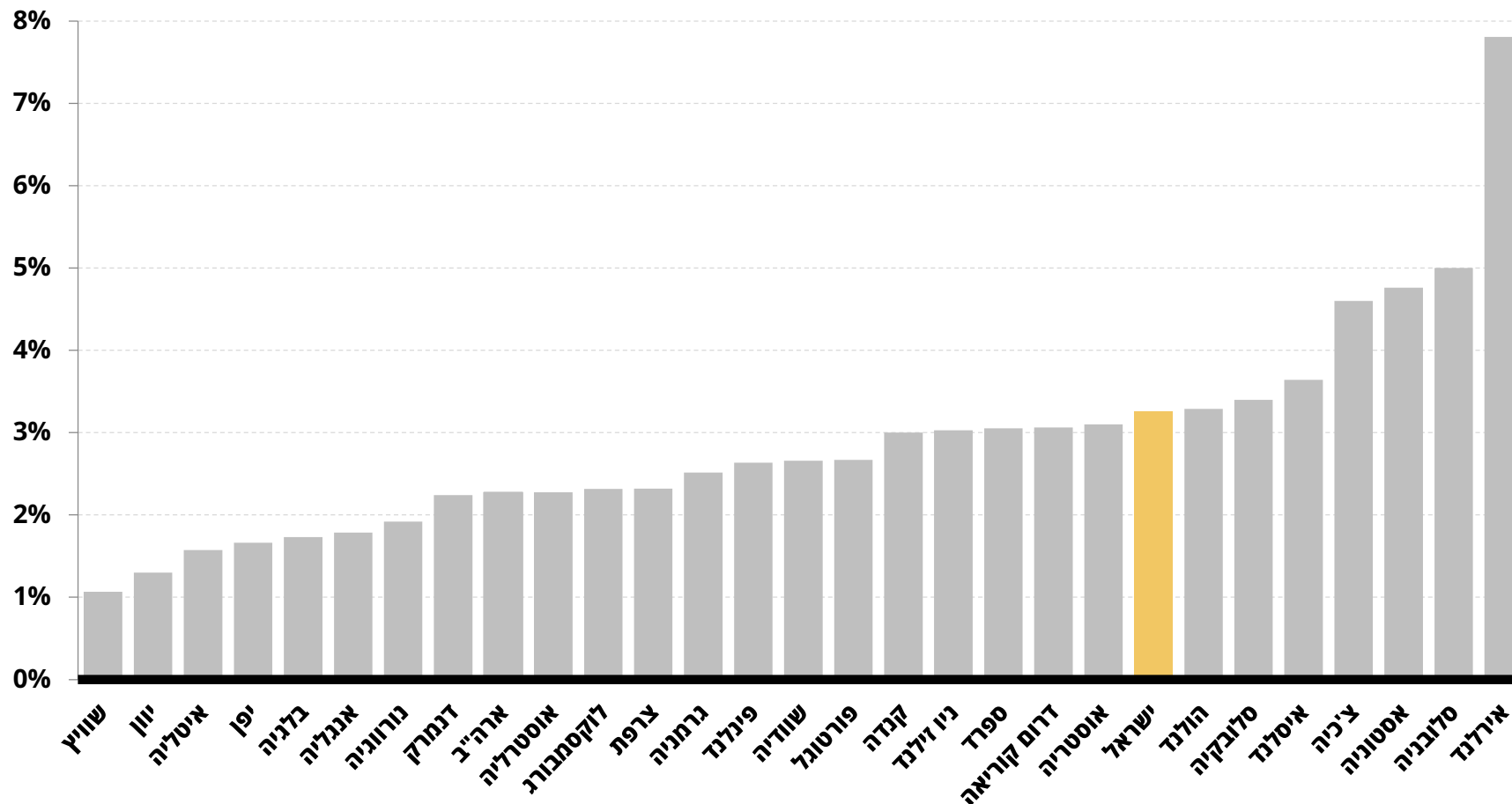

התוצר בישראל צומח בקצב מהיר, הגבוה מקצב צמיחת התוצר הפוטנציאלי (3%)

מקור: *OECD, Economic Outlook No 104 - November 2018, real GDP. אומדן הלמ"ס לשנת 2018 (מעודכן לתחילת מרץ 2019) עומד על 3.2%.

צמיחה כלכלית

שיעור צמיחת התוצר השוואה בינלאומית, 2017

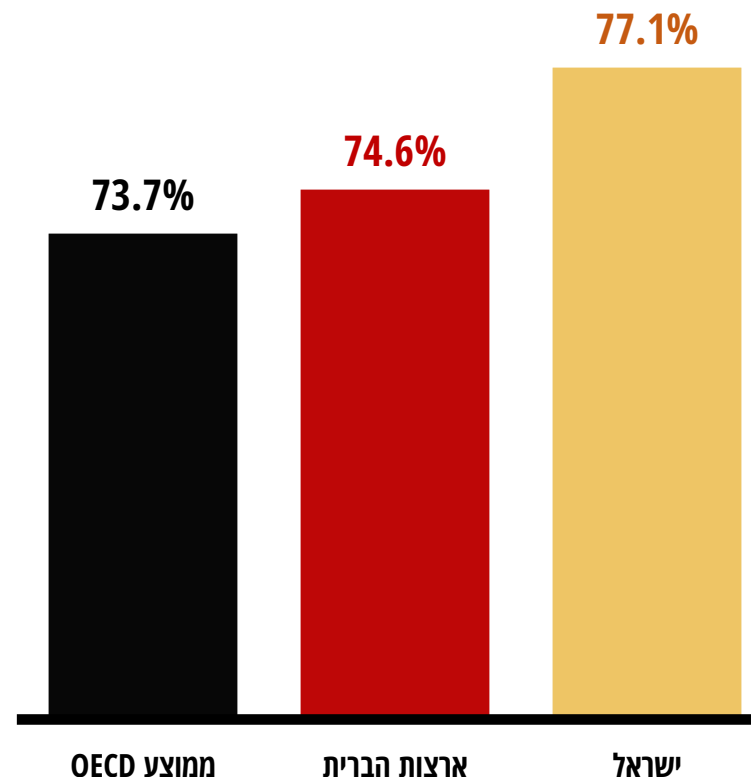
מקור: OECD, Economic Outlook No 103 - May 2018, real GDP Forecast

"מצבנו טוב, והגיע הזמן שנתרגל לזה"
(אבי שמחון)

"אנחנו הצלחה מאקרו-כלכלית מסחררת"
(מנואל טרכטנברג)

שוק העבודה

שיעור תעסוקה

שוק העבודה
בישראל הדוק

- שיעור התעסוקה בישראל עלה על פני השנים
- שיעור השתתפות בכוח העבודה גבוה ושיעור אבטלה נמוך
- מספר שעות העבודה בישראל גבוה בהשוואה בינלאומית
- השכר הריאלי עולה בקצב של כ-3% בממוצע שנתי החל מ-2015, קצב הגבוה משמעותית מהקצב בארה"ב וממוצע OECD

נתונים: OECD Stat. LFS by sex and age - indicators. (גילי 25–64, שנת 2017). לפי נתוני הלמ"ס בשנת 2018 שיעור התעסוקה הגיע ל-78.3%: 82.5% בקרב גברים ו-74.2% בקרב נשים.

בין צמיחה להכללה וקיימות

**צמיחה כלכלית היא יעד חשוב, אך יעד לא פחות חשוב הוא צמיחה
מכלילה ובת-קיימא**

- **מכלילה** - תחלחל לכלל האוכלוסייה

- **בת קיימא** - שוויון בין דורי וקיימות

- תוכל להתקיים לאורך זמן
- תהיה מושתתת על יסודות שיאפשרו המשך צמיחה גבוהה – תיתרם על ידי שיפור בתשתיות ובהון האנושי

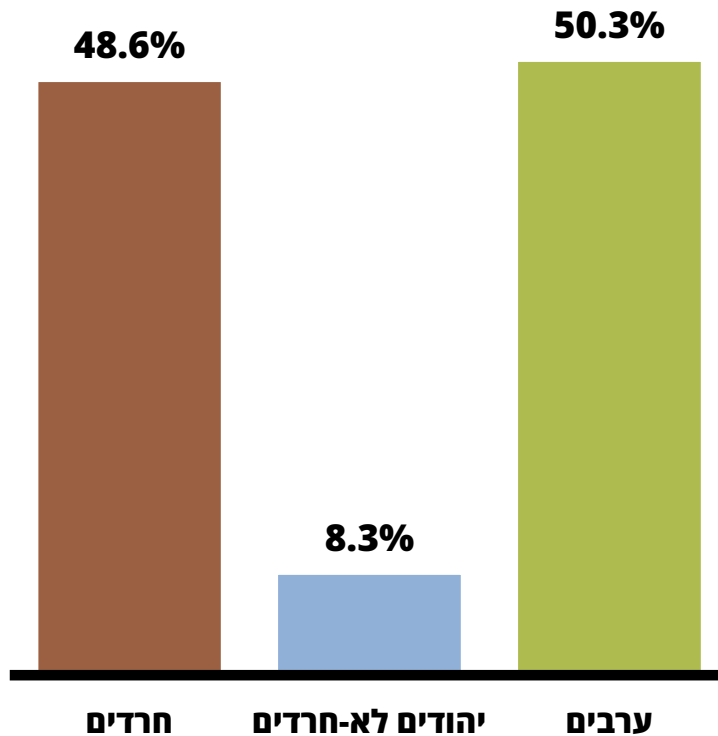
האם צמיחת המשק היא מכלילה ובת קיימא?

האם הצמיחה בישראל מכלילה?

פרמטרים שונים של צמיחה מכלילה בישראל:

- העוני במקום ראשון, לרעה, ב-OECD
- שונות גבוהה בעוני בין המגזרים
- כ-75% מהעניים הם ערבים או חרדים
- אי-שוויון כלכלי גבוה – מדד ג'יני של 0.360
בהשוואה ל-0.315 בממוצע ה-OECD

שיעורי העוני, נפשות

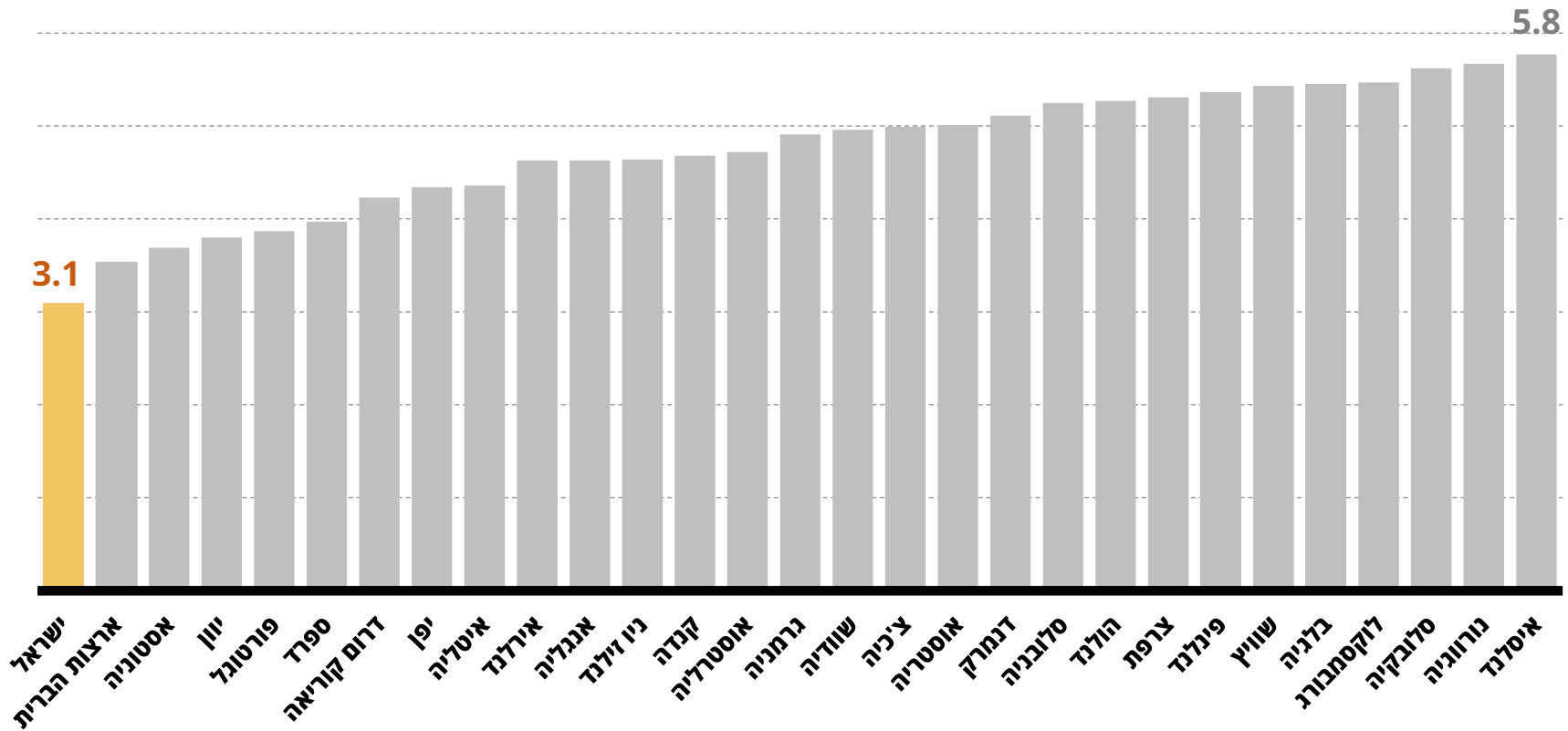

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על מרבנות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון ל-2017). נתונים: סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס, 2017. (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

האם הצמיחה מכלילה?

מדד הכללה (Inclusion), השוואה בינלאומית, 2017

(סקאלה בין 1 ל-7)

הצמיחה אינה מחלחלת לכלל האוכלוסייה, ובפרט לחלק מהמגזרים

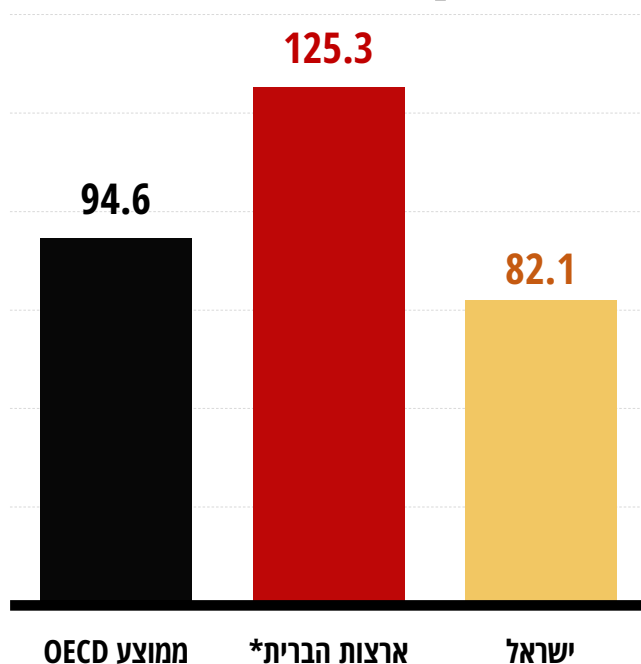
מקור: World Economic Forum, 2018.

הערה: המדד כולל 4 פרמטרים: הכנסה חציונית למשק בית, תחולת עוני, אי שוויון (מדדי ג'יני) בהכנסות ואי שוויון בעושר.

תעסוקה ופריון העבודה

$$\frac{\text{פריון לעובד}}{\text{מספר עובדים}} \times \text{מספר עובדים} = \text{תוצר}$$

פריון לעובד (תוצר לעובד)

נתונים: OECD, 2017, USD, current prices, 2017 PPPs. *נתון משוער.

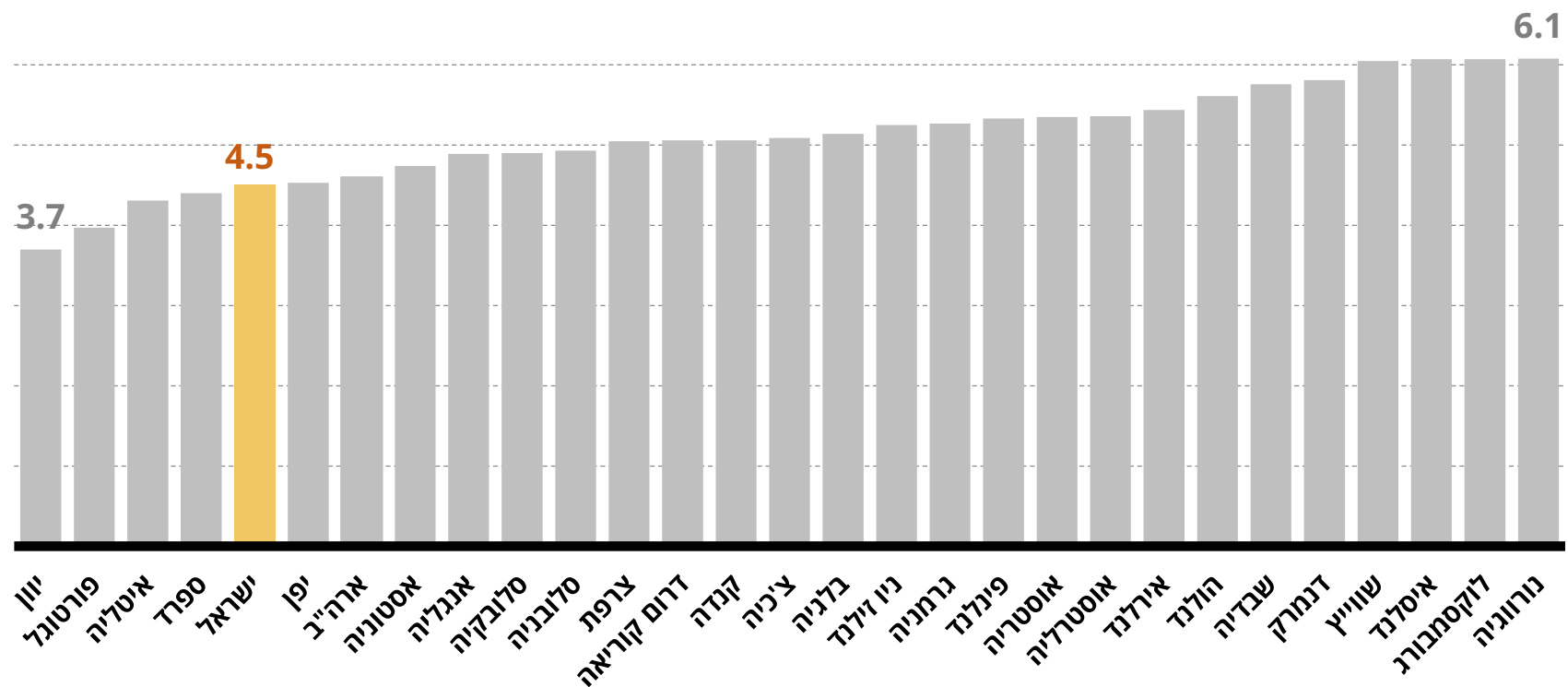
- הגידול בשיעור התעסוקה קרוב למיצוי
- פוטנציאל להרחבת תעסוקה
 - גידול טבעי של האוכלוסייה
 - פוטנציאל בחלק מהמגזרים

- בין הסיבות לפריון הנמוך רמת ההון האנושי
- פריון נמוך בקרב חלק מהמגזרים

צמיחה מכלילה ופיתוח

מדד צמיחה מכלילה ופיתוח (IDO), השוואה בינלאומית, 2017

(סקאלה בין 1 ל-7)

המדד מתייחס לצמיחה,
צמיחה מכלילה וקיימות

מקור: World Economic Forum, 2018

הערה: ההשוואה כוללת את כל המדינות המפותחות שנבדקו. מדד פיתוח וצמיחה מכלילה של ה-WEF מורכב מ-12 פרמטרים ב-3 תחומים: צמיחה ופיתוח, הכללה ושוויון בין-דורי וקיימות.

שילוב כלכלי- חברתי של המגזרים

חוסן כלכלי-חברתי של מדינה vs. חוסן המגזרים באוכלוסייה

- המגזרים הם חלק מהמדינה
- חוסן המגזרים משליך על חוסנה של המדינה כולה
- החוסן של המדינה צפוי להשליך על חוסן המגזרים
- תפיסת החוסן עשויה להיות שונה בקהילות שונות

אתגרים

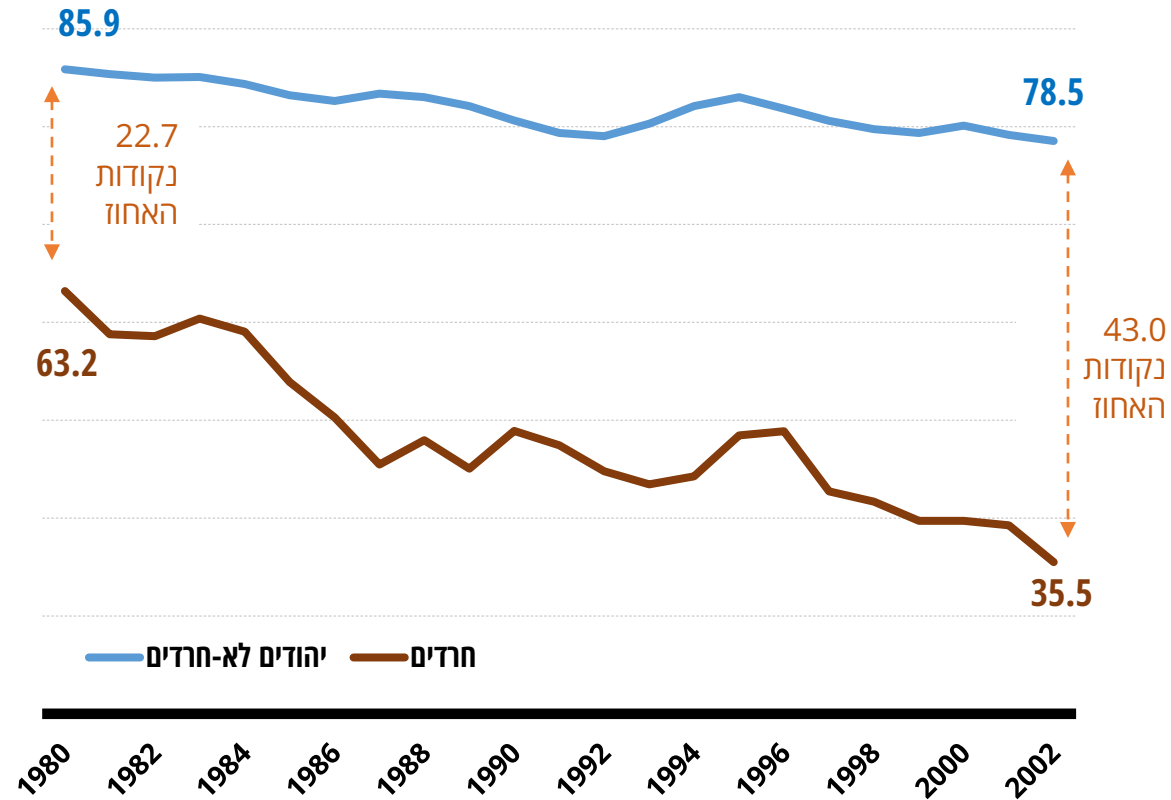
- שילוב המגזרים השונים בחברה ובכלכלה – תוך הסתכלות על כלל האוכלוסיות
- אתגר מרכזי: שילוב הערבים והחרדים (OECD)
- המפתח המרכזי לשילוב כלכלי וחברתי ולמוביליות חברתית הוא התעסוקה והחינוך

חרדים

תעסוקת גברים

שיעור תעסוקה של גברים, אחוזים

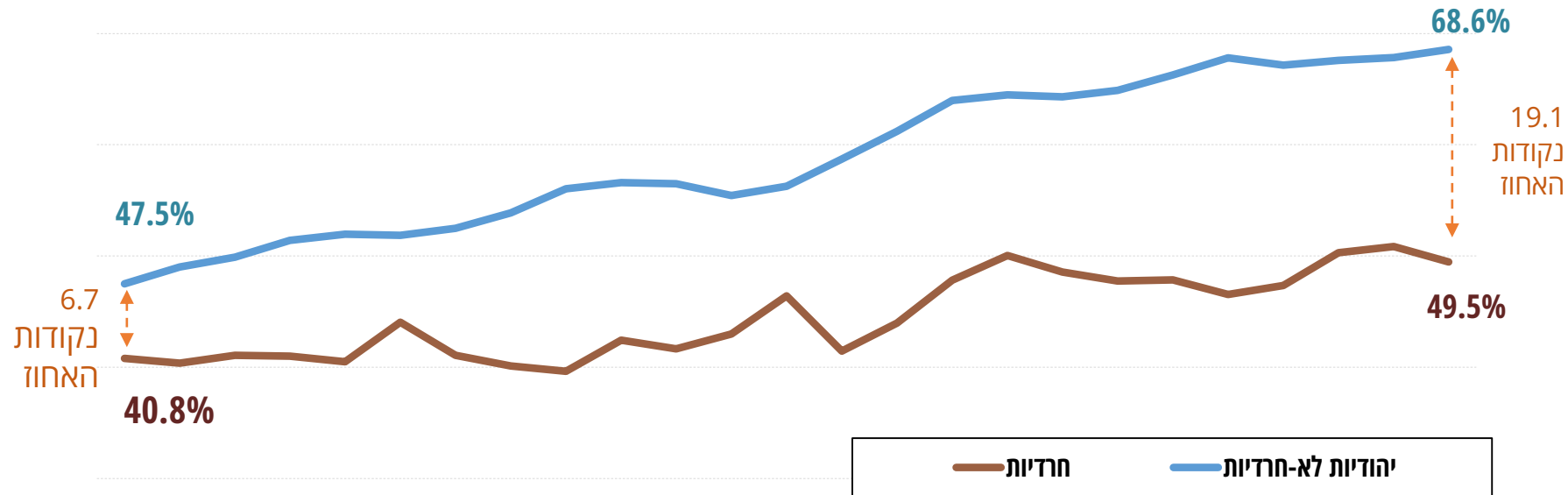
1. ביסוס "חברת הלומדים"
2. ביטול המכסה של דחויי השירות הצבאי ("תורתו אומנותו")
3. הגדלה של היקף התמיכות הממשלתיות

מקור: עיבודים לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנים 1980-2004, גילי 25-64.

תעסוקת נשים

שיעור תעסוקה של נשים, אחוזים

1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004

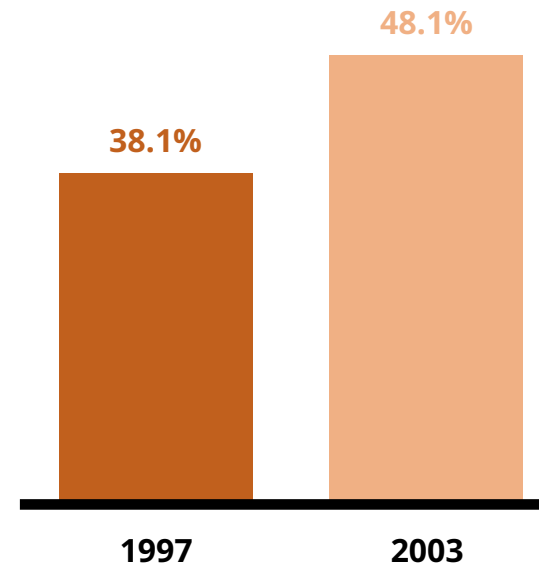
מקור: עיבודים לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנים 1980–2004, גילי 25–64.

השלכות על כלל החברה בישראל

- אי מיצוי פוטנציאל הצמיחה
- השלכות על היקף תשלומי ההעברה ותקבולי המיסים
- מתח חברתי בין האוכלוסיות

השלכות על החברה החרדית

שיעור העניים

מקור: עיבודים לסקרי הכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנים 1997 ו-2003.

תחילת שנות האלפיים

מדיניות

מרווחה לתעסוקה

- ❑ קיצוץ קצבאות
- ❑ צעדים אקטיביים לעידוד תעסוקה

צבא

- ❑ הקלות על יציאה בני ישיבה לעבודה
- ❑ מסלולים ייעודיים לחרדים

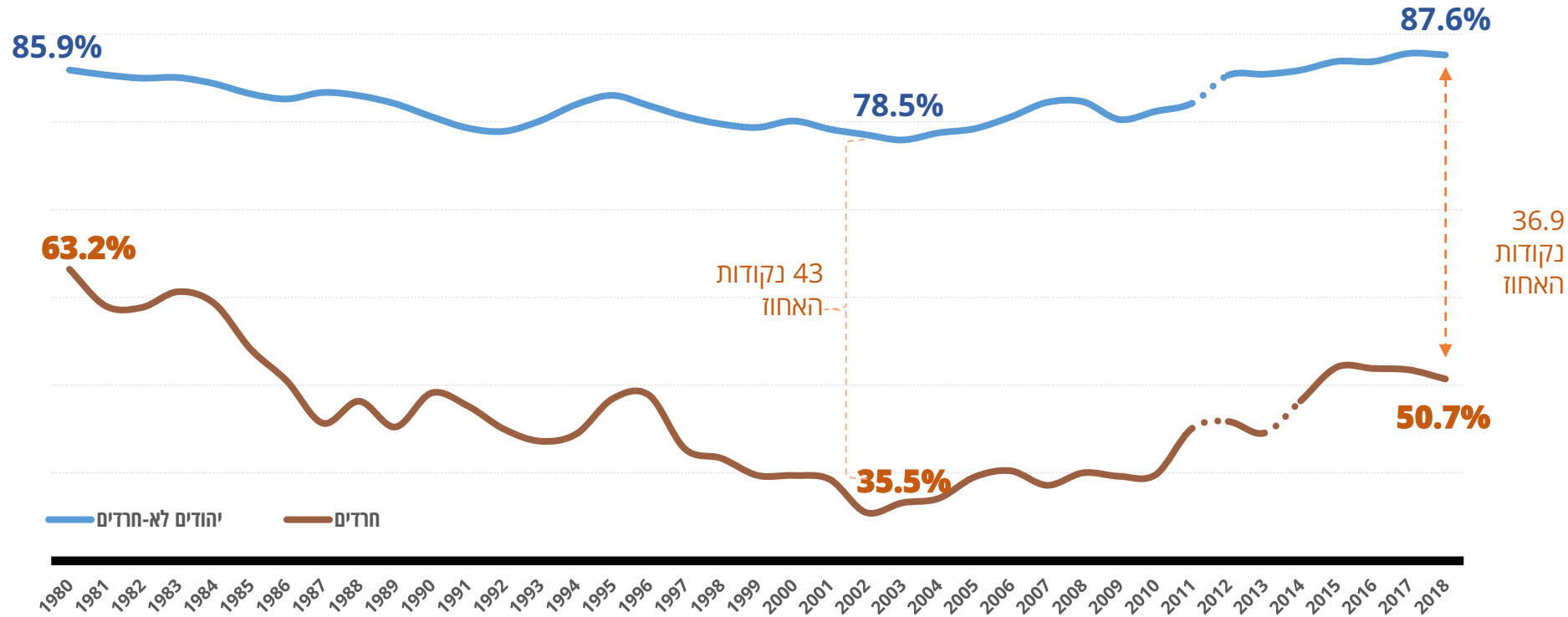
רקע מקרו-כלכלי בישראל

- ❑ שפל כלכלי
- ❑ שיעור תעסוקה של גברים יורד ונמוך בהשוואה בינלאומית
- ❑ שיעור גבוה של אנשים המסתמכים על תשלומי העברה
- ❑ גירעון תקציבי גדול

ברקע, צמצום היקף התמיכות מחו"ל בתלמידי הישיבות, בעקבות השפל הכלכלי בעולם

תעסוקת גברים

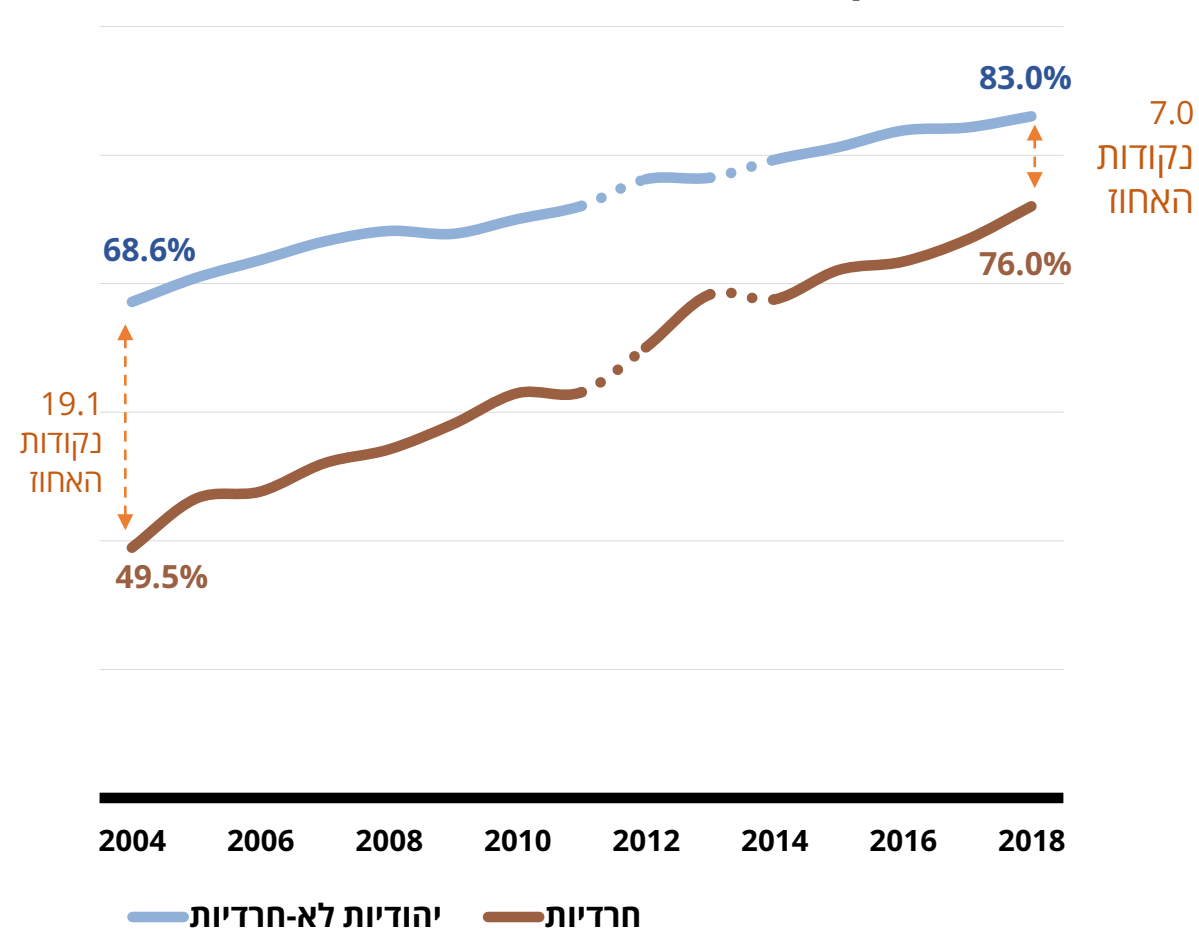
שיעור תעסוקת גברים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לנתוני סקרי כוח אדם לשנים 1980-2018 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. חרדים- עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית. *גילי עבודה עיקריים (25-64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012.

מגמת התעסוקה

שיעור תעסוקת נשים, 2004-2018

האצה בקצב הצטרפות נשים חרדיות לשוק העבודה

שיעור התעסוקה של נשים חרדיות גבוה בכ-11 נקודות האחוז מהממוצע ב-OECD (64.9%)

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיית בחברה הישראלית - מבט השוואתי" המכון החרדי למחקרי מדיניות. נתונים: עיבודים לסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2004-2018. עד שנת 2014 זיהוי האוכלוסייה החרדית מבוסס על הגדרה בית הספר האחרון, משנה זו הוא מבוסס על הגדרה עצמית. גילי עבודה עיקריים (25-64). * קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובישיטת הפקידה בשנת 2012.

האם הגענו לנחלה ולמנוחה?

גברים חרדים בשוק העבודה

כמחצית מהגברים החרדים מועסקים (50.7%)

- נמוך בהשוואה לגברים יהודים לא-חרדים – 87.6%
- נמוך בהשוואה לעבר – כ-63% בשנת 1980
- רחוק מהיעד הממשלתי שהוצב לשנת 2020 (63%)

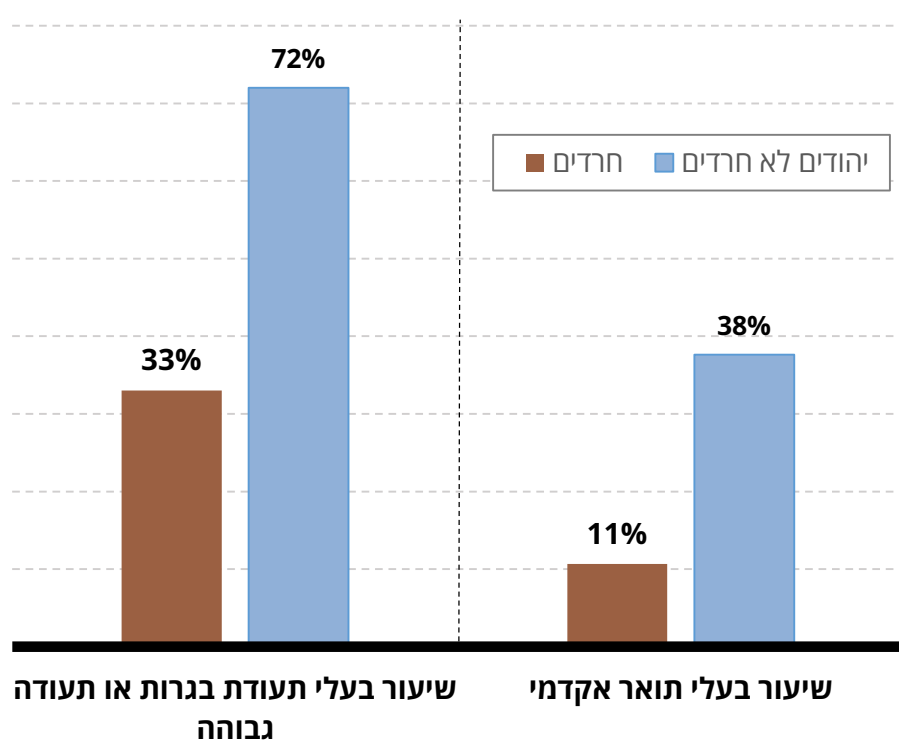
בשנים האחרונות נבלמה מגמת הגידול ואף מסתמנת ירידה

השכר הממוצע של עובד חרדי נמוך בכ-40% משל יהודי לא-חרדי

השכלה גברים חרדים

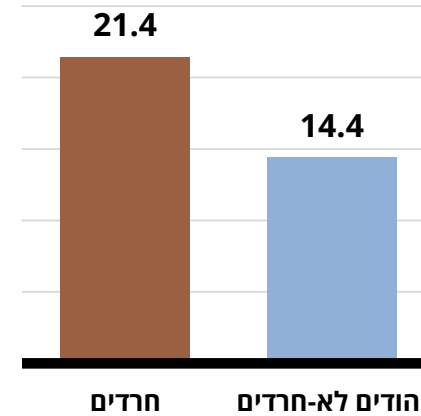
מאפייני ההשכלה - אתוס 'לימוד התורה'

תעודת בגרות ולימודים אקדמיים

- מתחנכים בישיבה/בכולל עד גיל מאוחר

מספר שנות לימוד

- הלימודים מתמקדים בלימודים תורניים
- לימודי ליבה מינימליים ולעיתים כלל לא

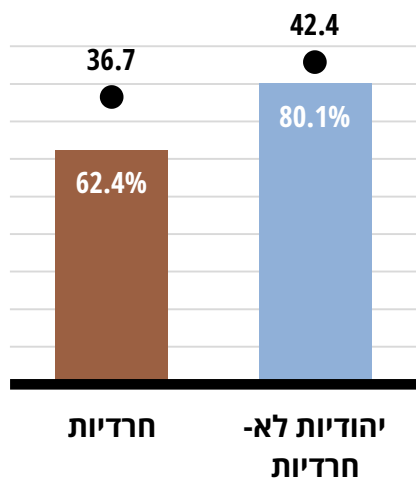
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבוד לסקר כוח-אדם 2016, הלמ"ס.

האם הגענו לנחלה ולמנוחה?

נשים חרדיות בשוק העבודה

□ עמדנו ביעד שנקבע לשיעור תעסוקת נשים חרדיות ועברנו אותו

שיעור מועסקות במשרה מלאה
ושעות עבודה שבועיות*

■ אחוז המועסקות ● שעות עבודה שבועיות

□ שיעור המועסקות ב'עבודה איכותית' אינו מספק

- השכר הממוצע נמוך בכ-28% בהשוואה לאישה לא-חרדית
- עובדות פחות שעות*
- שיעור המועסקות במשרה חלקית שלא מרצון גבוה*
- שיעור גבוה מדווחות על הפרה של זכויות בעבודה**

*מקור: קסיר (קלינר), שלומית שהינו-קסלר ואסף צחור-שי, "בין בחירה לאין ברירה – מה משפיע על היקף שעות העבודה של נשים חרדיות", משפט חברה ותרבות א (המשפט והחרדים בישראל), בעריכת חיים זיכרמן ויורם מרגליות, 2019. (עדכון ל-2016).

**מקור: קסיר (קלינר) ניצה ואסף צחור-שי, "על עובדים מאוגדים, חרדים ומה שביניהם", המכון החרדי למחקרי מדיניות, 2016; נתונים לתרשים: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. גילי 25–64.

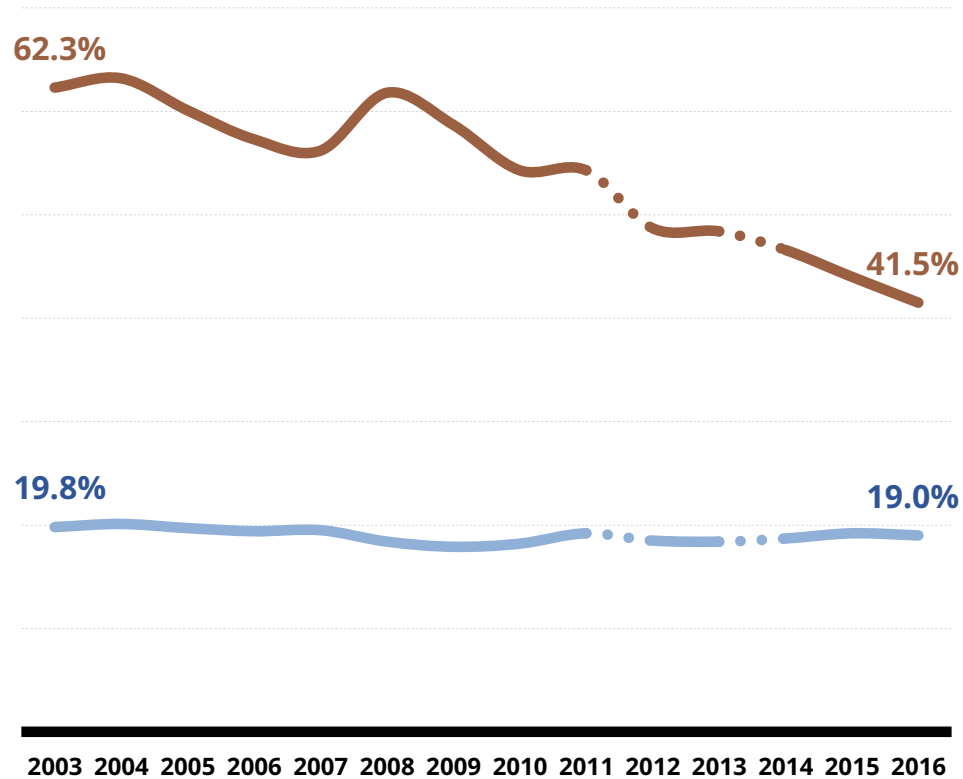
ההשכלה

ותעסוקה בחינוך

ההשכלה

- לימודי ליבה נלמדים אך לא ברמה גבוהה
- הסתייגות מלימודים אקדמיים
- ההכשרה לשוק העבודה נעשית בסמינרים
- דגש על לימודי הוראה – הסמינר למורות הוא חלק מהביוגרפיה החינוכית-תעסוקתית
- אבל, בשנים האחרונות הורחבו המסלולים בסמינרים

שיעור המועסקות בחינוך

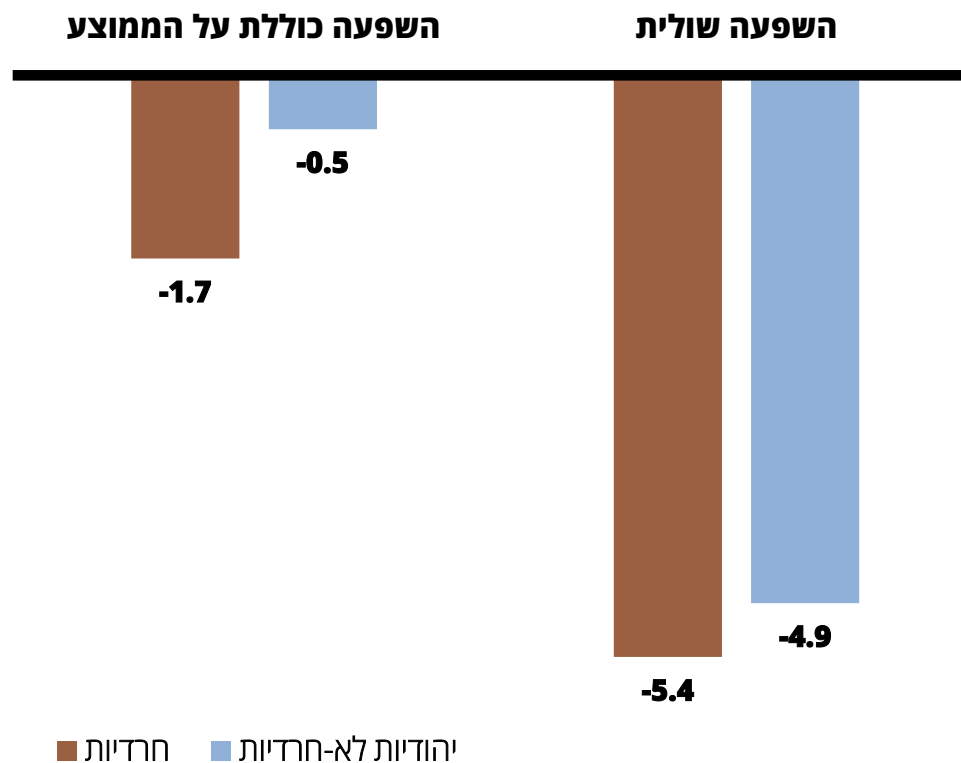

מקור: עיבודים לסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2003–2016. עד שנת 2014 זיהוי האוכלוסייה החרדית מבוסס על הגדרה בית הספר האחרון, משנה זו הוא מבוסס על הגדרה עצמית. גילי עבודה עיקריים (25–64). * קיים שבר בסדרה בין השנים 2011 ו-2012, הנובע מהגדרה שונה של תחומי התעסוקה.

תעסוקה בהוראה

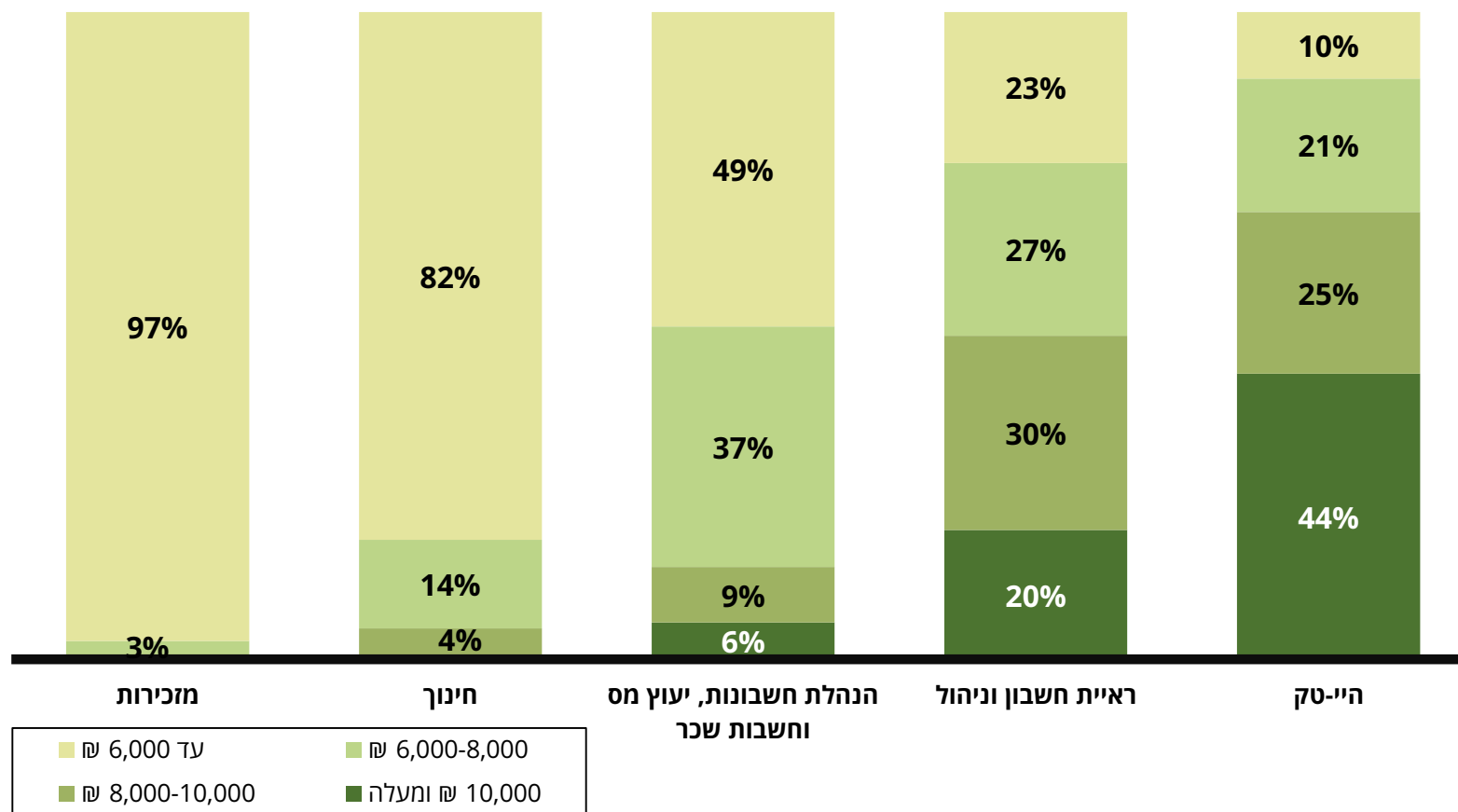
השפעת התעסוקה בהוראה על מספר שעות העבודה של נשים

תעסוקה בהוראה מסבירה כ-17% מהפער בשעות העבודה של חרדיות ויהודיות לא חרדיות

*מקור: קסיר (קלינר), שלומית שהינו-קסלר ואסף צחור-שי, "בין בחירה לאין ברירה – מה משפיע על היקף שעות העבודה של נשים חרדיות", משפט חברה ותרבות א (המשפט והחרדים בישראל), בעריכת חיים זיכרמן ויורם מרגליות, 2019. מבוסס על נתוני סקר כוח אדם וסקר הוצאות משקי הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. גילי 25-64.

התפלגות רמת השכר של נשים, לפי תחום העיסוק

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2018 (דצמבר). נשים חרדיות בשוק העבודה בדגש על ההיי-טק – תמונת מצב, מגמות וצעדים נדרשים. המכון החרדי למחקרי מדיניות.
 נתונים: סקר בוגרות סמינרים, 2018. המכון החרדי למחקרי מדיניות.

□ החלטות הממשלה והשלכותיהן

□ שילוב בתעסוקה איכותית

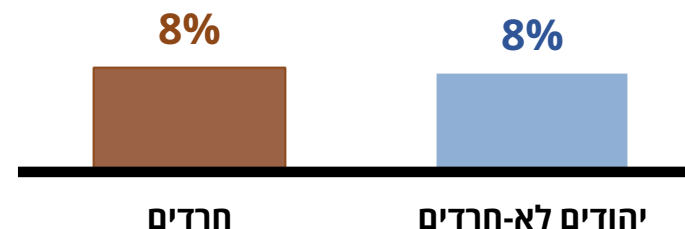
□ מדיניות המביאה בחשבון את **המאפיינים התרבותיים הייחודיים:**

- במשפחות רבות נשים הן המפרנסות העיקריות (ועליהן מוטל גם עול הטיפול בבית)
- הגברים היוצאים לשוק העבודה הם לרוב בעלי משפחות
- הסתייגות של חלק מהחברה החרדית מלימודים אקדמיים
- חברה מסתגרת ועוד

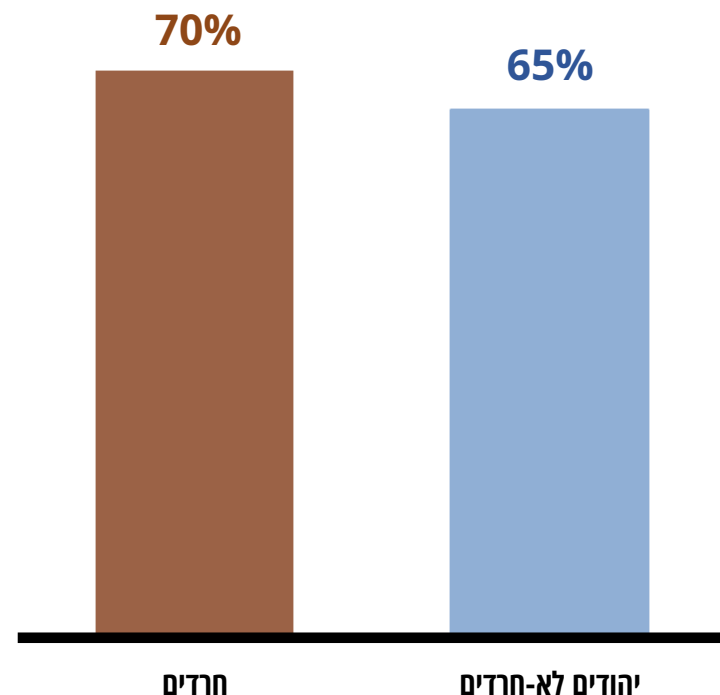
אתגרים מוטיבציה לעבודה

לפי דוח העוני כמחצית
מהחרדים עניים
לחרדים תפיסה שונה של
עוני ('פרדוקס העוני'),
ולכן מוטיבציה נמוכה יחסית
לשיפור המצב הכלכלי

שיעור האנשים שחשים עניים

שיעור המרוצים ממצבם הכלכלי

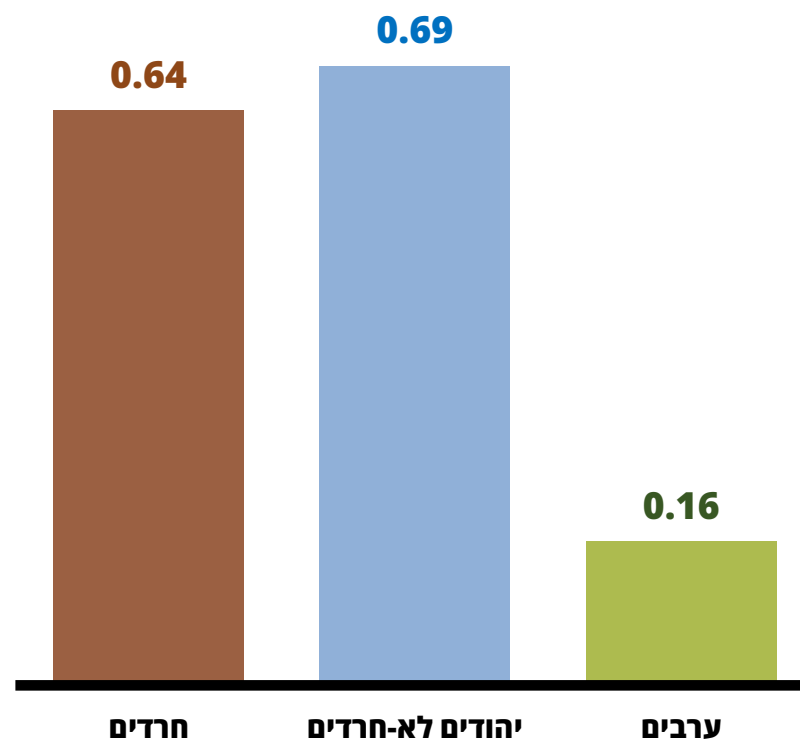
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: עדכון נתונים מהסקר החברתי לשנת 2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בני 20 ומעלה.

מדד איכות החיים

מדד איכות חיים (סקאלה בין 0 ל-1*)

ב-4 מ-9 תחומים, איכות החיים של החרדים במקום הראשון:

- בריאות
- רווחה אישית וחיי משפחה
- חיי קהילה וחברה
- ביטחון אישי

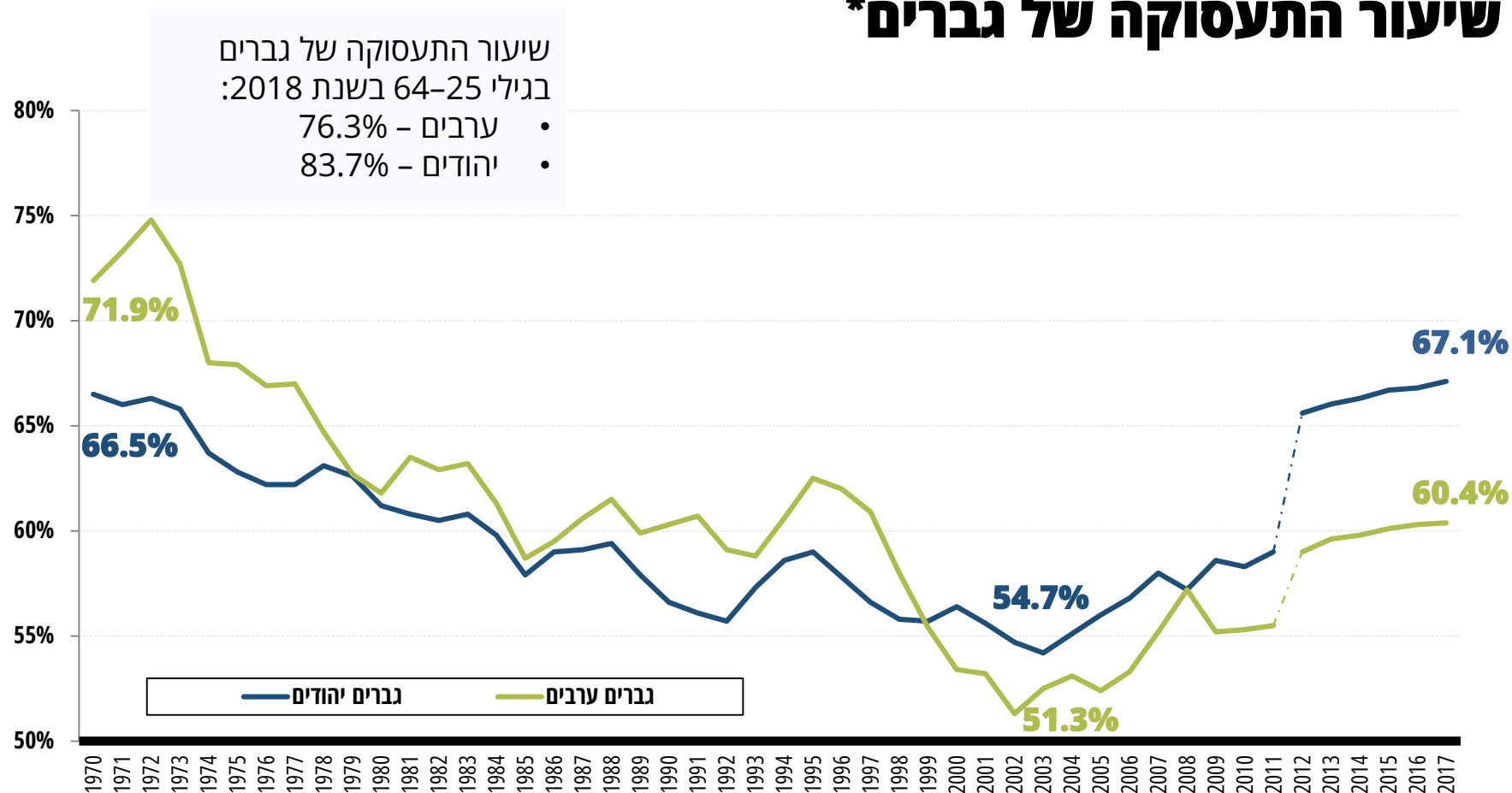

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. * 0 ערך מינימלי ו-1 ערך המקסימלי.

ערביי ישראל

תעסוקה

שיעור התעסוקה של גברים*

שיעור התעסוקה של גברים ערבים נמוך יחסית

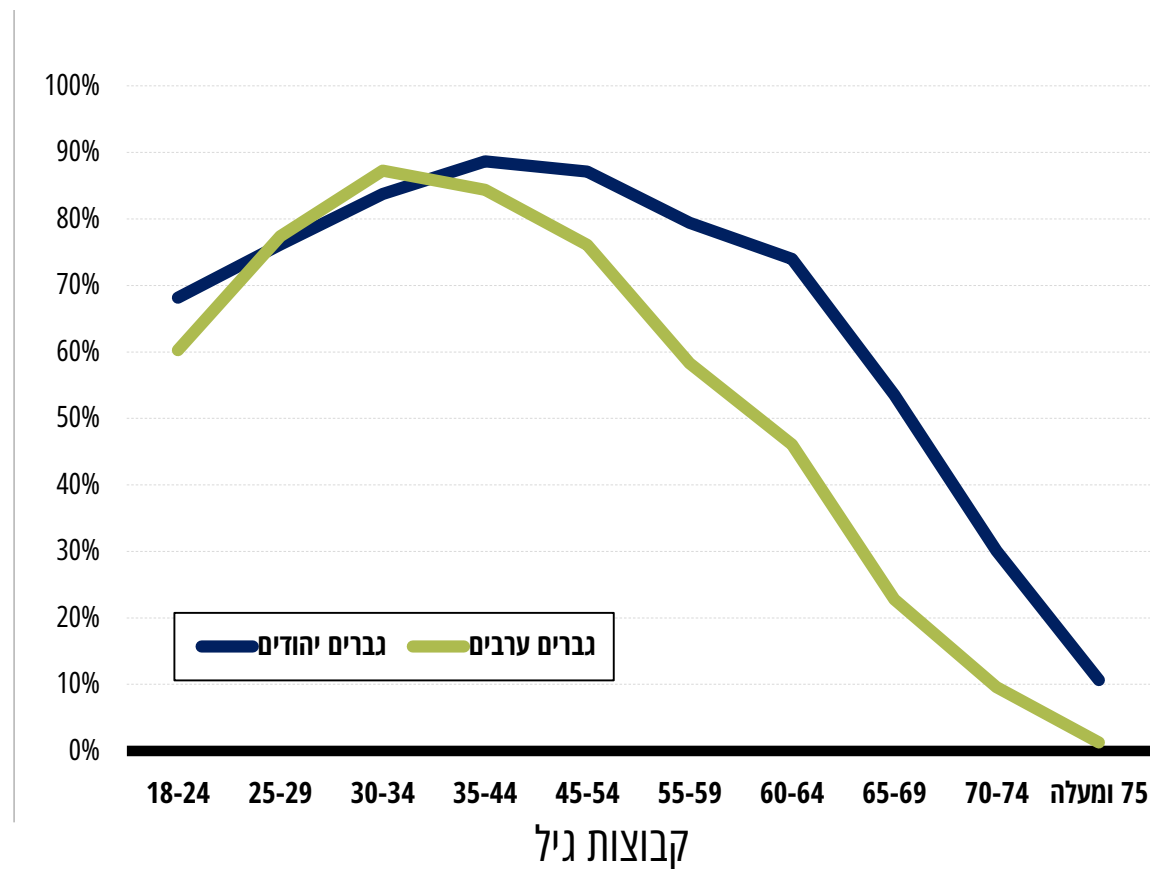
מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970-2017. *בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

תעסוקה

שיעורי התעסוקה של גברים, לפי גיל, אחוזים

פרישה מוקדמת של ערביי ישראל
חריגה בהשוואה:

- למדינות מערביות
- למדינות מוסלמיות וערביות אחרות ובכלל זה ברשות הפלסטינית

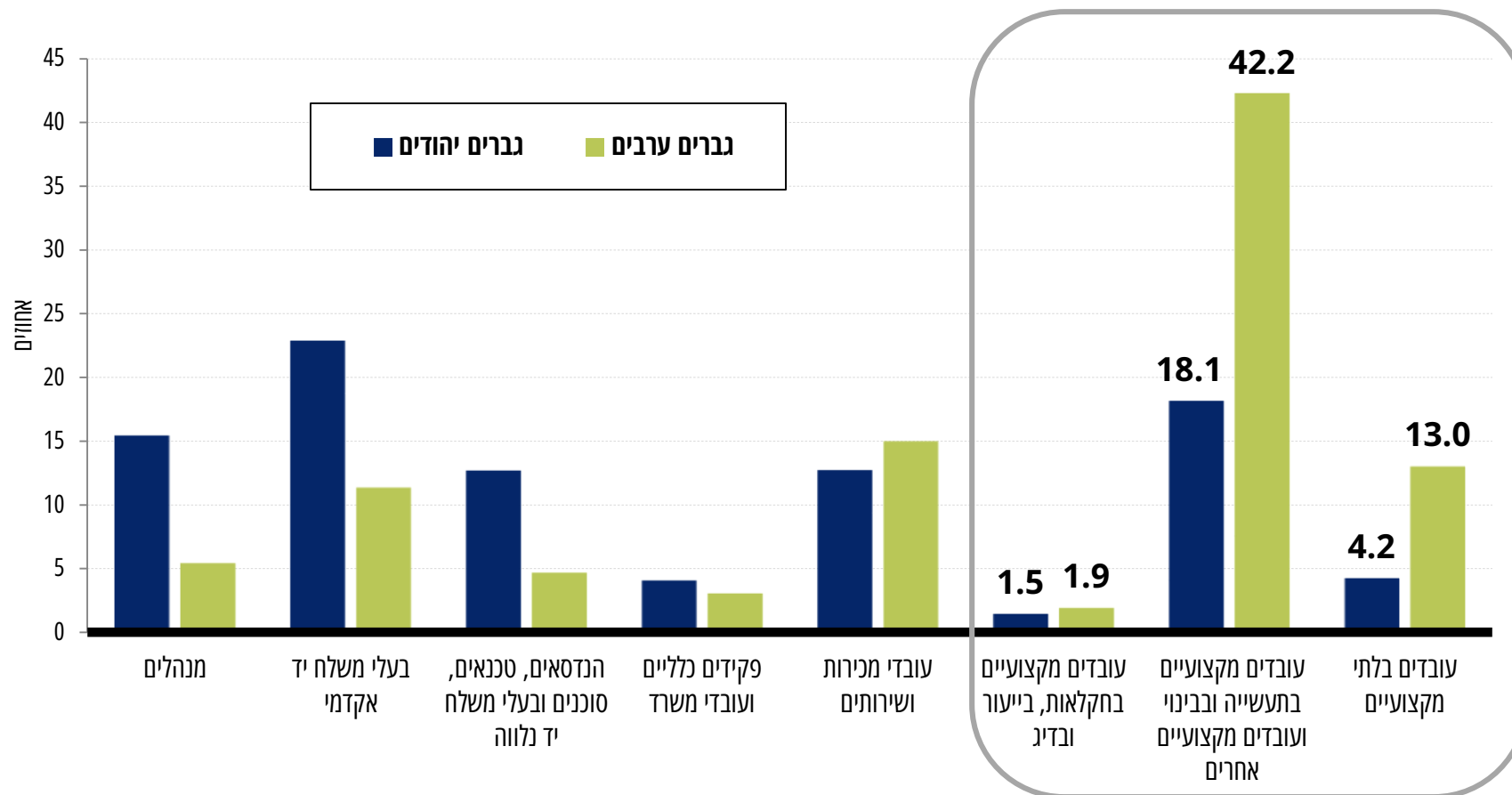

הגברים הערבים
פורשים מהעבודה
בגיל צעיר

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016.

תעסוקה

תעסוקת גברים לפי משלח יד

הגברים הערבים מרוכזים במקצועות הצווארון כחול

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעדכנים לשנת 2016. (לא כולל לא ידוע)

הבעיות המרכזיות של גברים ערבים בשוק העבודה

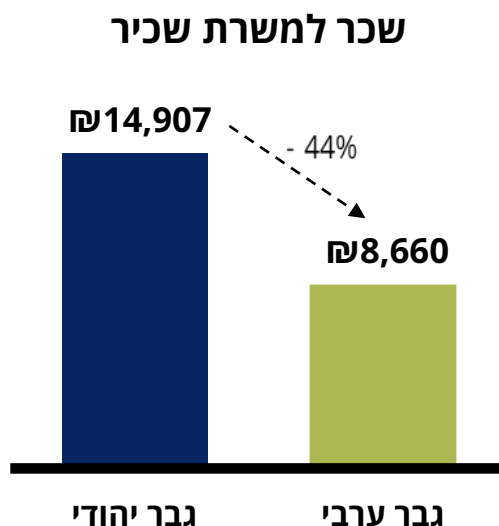
ריכוז תעסוקתי במשלחי יד שבהם נדרש כושר פיסי ומיומנות נמוכה

פרישה מוקדמת מהעבודה, המתאפשרת בשל:

- קיומן של תמיכות ממשלתיות
- מאפיין תרבותי - תמיכת הילדים בהוריהם מגיל צעיר

שכר ממוצע נמוך יחסית *

- הפער בשכר משקף פערים בשכר לשעת עבודה (ובפריון עבודה)
- מספר שעות העבודה של יהודים וערבים דומה

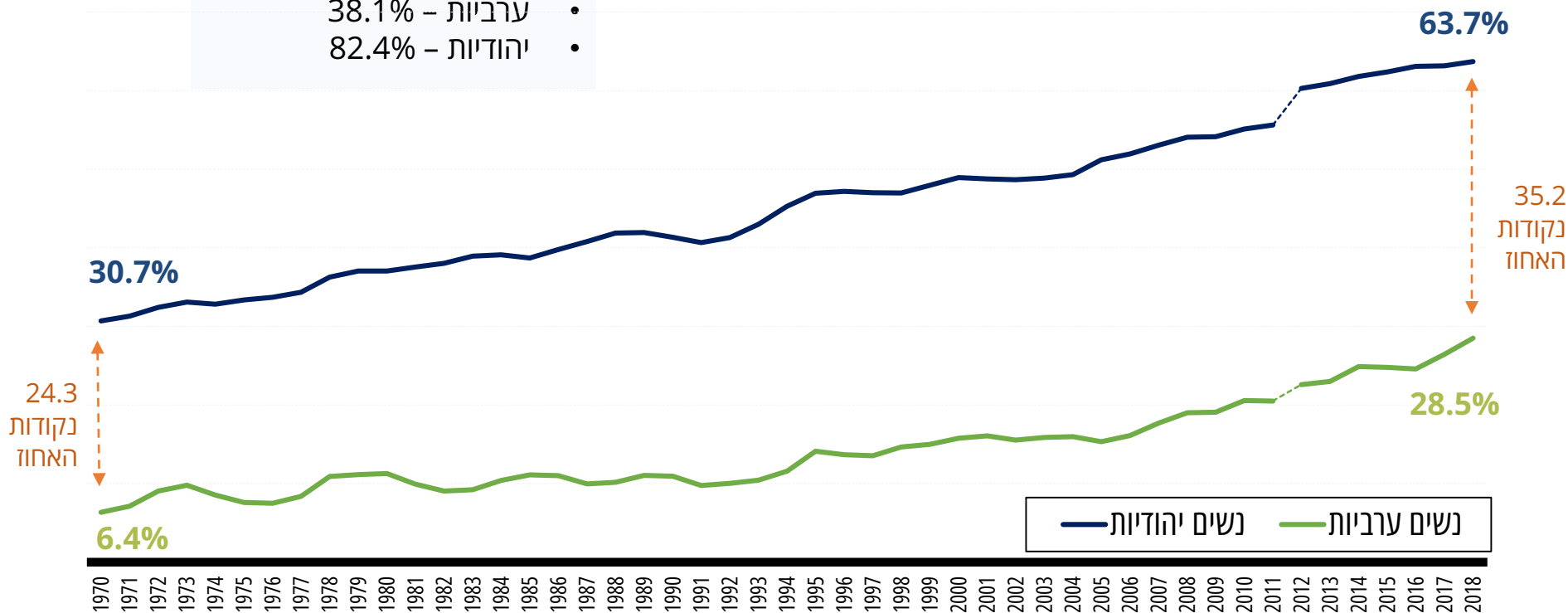
שיעור גבוה יחסית של גברים בעלי השכלה אקדמית אינם מועסקים במקצועות הלימוד שלהם

מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "זפוס: ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84.
 * עיבודים מעודכנים מסקר הוצאות משק הבית 2017 של הלמ"ס. (עיבוד לגילי העבודה העיקריים).

שיעור התעסוקה של נשים*

שיעור התעסוקה של נשים
בגילי 25-64 בשנת 2018:

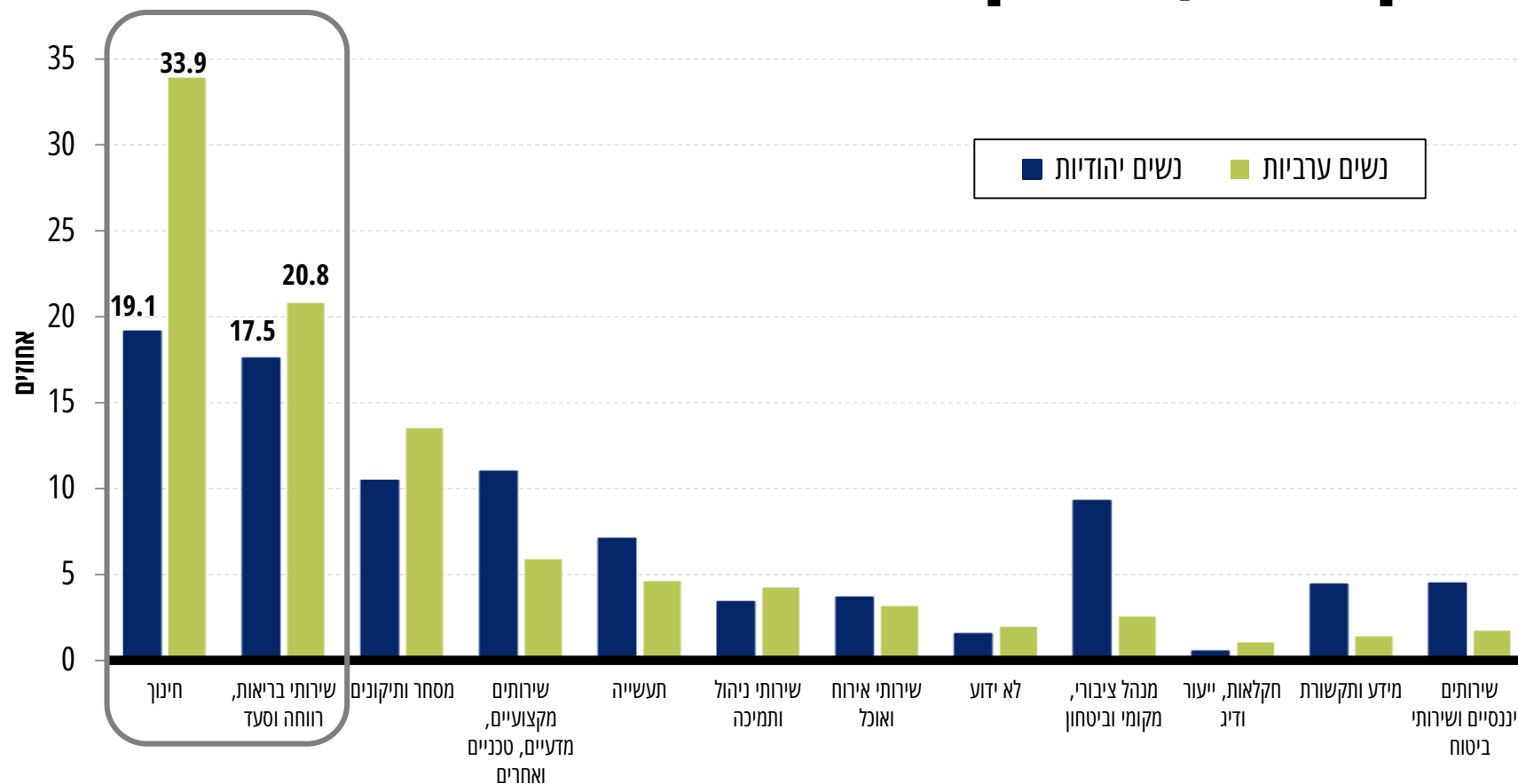
- ערביות - 38.1%
- יהודיות - 82.4%

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970-2018. * בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

תעסוקה

תעסוקת נשים, לפי ענף

העובדות הערביות מרוכזות בענפי השירותים הציבוריים

ושיעור גבוה מועסקות בחלקיות משרה

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016.

□ **שיעור התעסוקה של נשים ערביות בישראל אינו חריג בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות אחרות**

□ **היבטים שונים של מאפיינים תרבותיים-מסורתיים / שמרנות**

- שליטה במיומנויות ובטכנולוגיות מודרניות
- עמדות לגבי תפקידה המגדרי ומעמדה של אישה
- שמרנות דתית

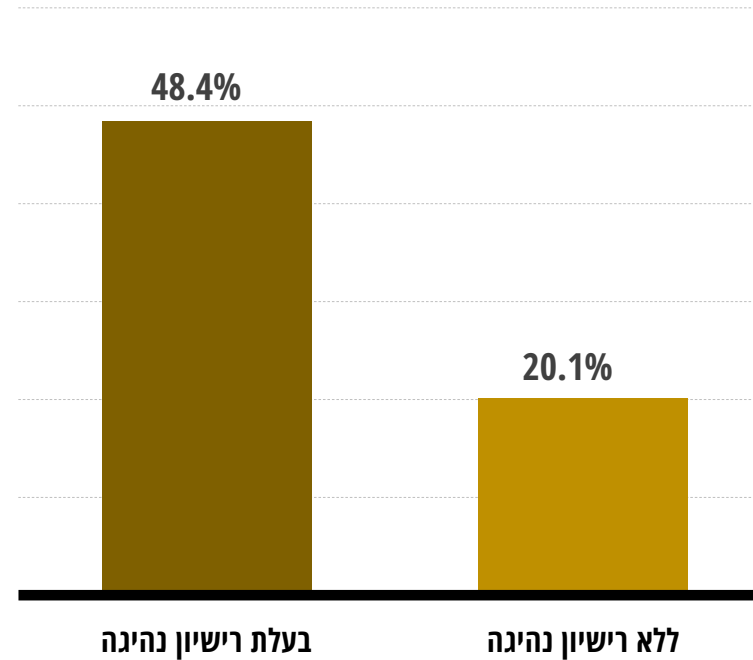
קיים מתאם בין ההיבטים השונים של המסורתיות / השמרנות

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיערי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, יזע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.

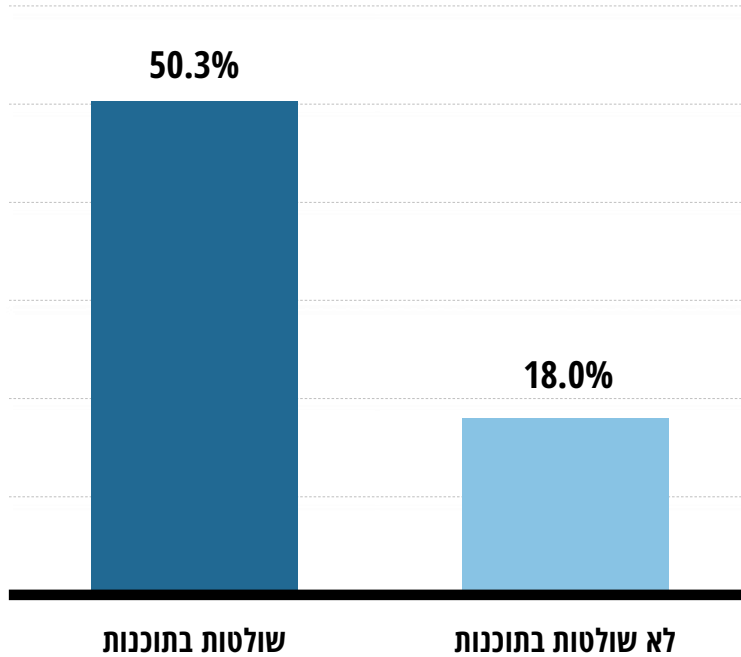
שליטה בטכנולוגיות מודרניות

שיעור המועסקות

לפי בעלות על רישיון נהיגה

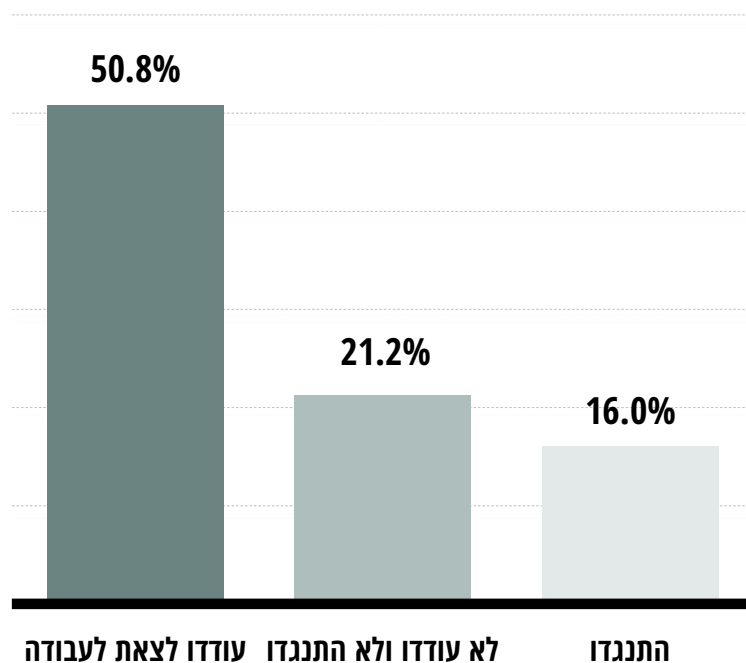
לפי שליטה בתוכנות עבודה בסביבה
ממוחשבת

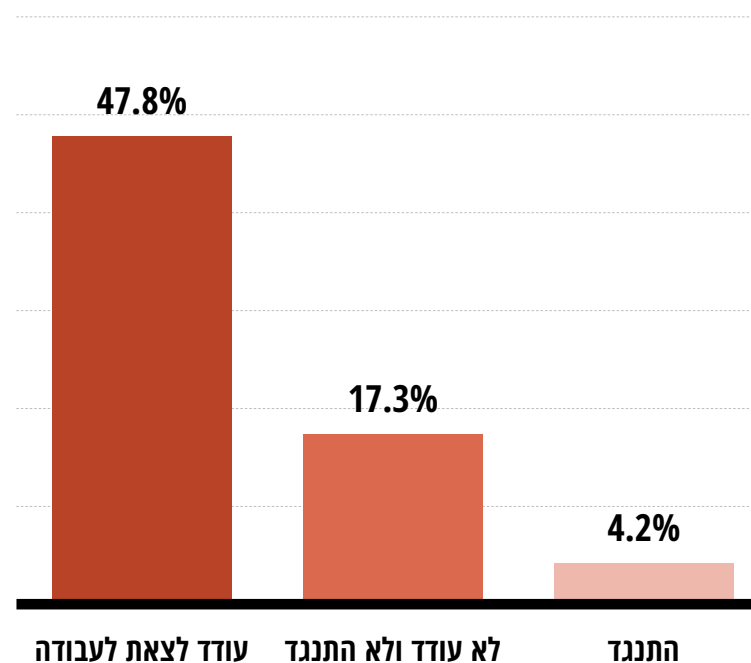
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

שיעור המועסקות

לפי עמדות המשפחות של האישה ושל בעלה, על יציאת האישה לעבודה

לפי עמדות הבעל על יציאת האישה לעבודה

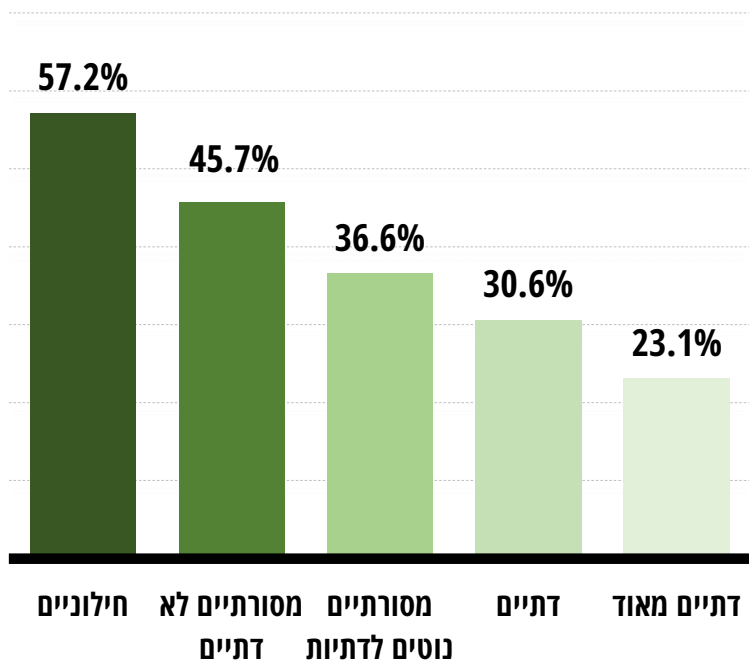

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, יזע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

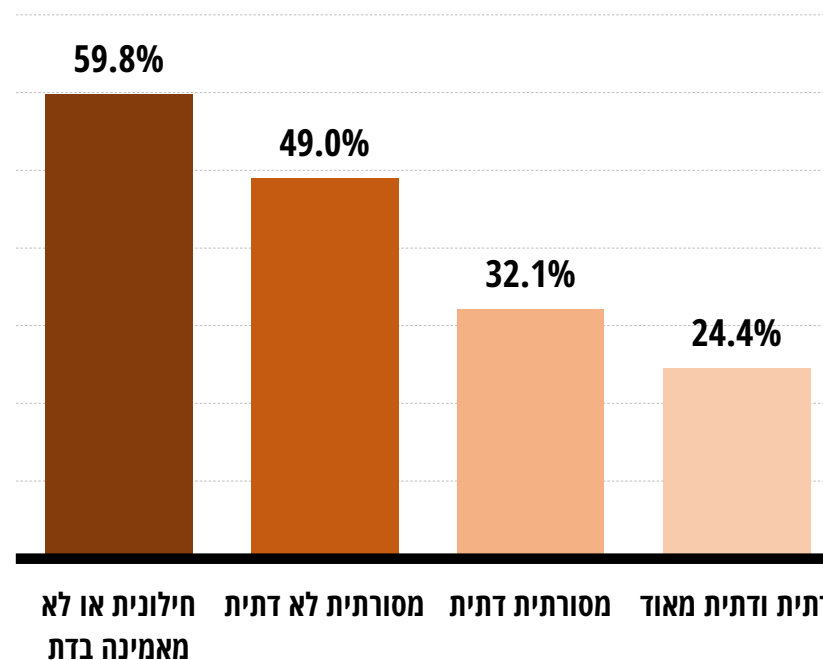
רמת דתיות

שיעור המועסקות

לפי רמת דתיות של ההורים של האישה

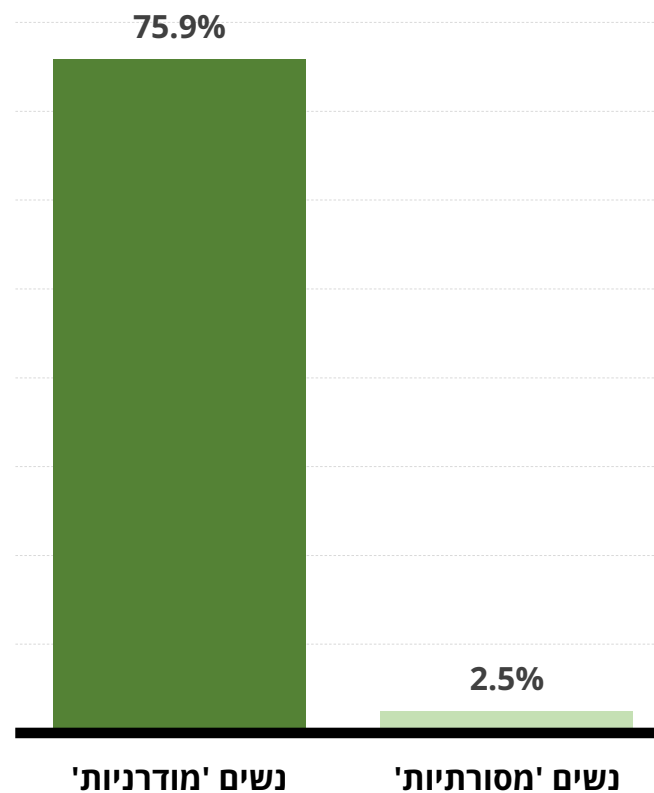
לפי רמת דתיות של האישה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, יזע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

תרבות ותעסוקת נשים

שיעור המועסקות, מודרניות מול מסורתיות

מודרניות מול מסורתיות (תרגיל שרירותי)
חלוקה לפי מספר שני"ל, ידע באנגלית, בקיאות שימוש בתוכנות מחשב, רישיון נהיגה, עידוד ההורים ליציאה לעבודה ורמת דתיות.*
[מודרניות כ-13% מהאוכלוסייה, מסורתיות כ-11%]

מקור: ישיב ערן, סאמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר, מחקר בתהליך.

*ממצאים דומים התקבלו גם בהגדרות אחרות של מודרניות, ובכלל זה ללא התייחסות לרמת דתיות, ובמחקר קודם: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "צפוני ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84, עמ' 39-86

התוצאות בחברה הערבית בהשוואה לחברה היהודית

בשלב הטרום אקדמי:

- שיעורי הנשירה מבתי הספר גבוהים יותר
- רמת הציונים נמוכה יותר (מבחני המיצ"ב, מבחני PISA ומבחני TIMSS)
- שיעור הזכאים לתעודת בגרות נמוך יותר (והציונים באנגלית ובמיוחד במתמטיקה נמוכים יותר)
- ההישגים במבחן הפסיכומטרי נמוכים יותר – בחשיבה כמותית, בחשיבה מילולית ובאנגלית

בהשכלה הגבוהה:

- שיעור הסטודנטים בהשכלה הגבוהה נמוך יותר (ופוחת ככל שעולים בתארים)
- שיעור גבוה לומד במכללות
- ריכוז גבוה במקצועות בעלי פוטנציאל הכנסה נמוך
- שיעורי נשירה גבוהים יותר
- משך הלימודים ארוך יותר

מיומנויות בוגרים (בקרב בני 16 ומעלה):

- רמות המיומנויות הנדרשות לשוק העבודה (אוריינות קריאה, אוריינות מתמטית ופתרון בעיות בסביבה מתוקשבת) נמוכות

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מכללת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונוא ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

גורמים המסבירים פערי תעסוקה בין אוכלוסיות

□ העדפות אישיות תרבותיות

□ חסמים טרום-שוק-העבודה - חסמים לרכישה של הון אנושי (כשפה ומקצוע)

- הקצאת משאבים לא זהה
- אפליה/העדפה-מתקנת בקבלה ללימודים
- הבדלים באיכות בתי-הספר של הקבוצות השונות
- נורמות חברתיות המונעות מחברי קבוצה כלשהי לעסוק במקצוע מסוים

□ חסמים בתקופת שוק העבודה

- אפליה / העדפה מתקנת
- תרבות
- היעדר רשת נטוורקינג
- רמת תחבורה ותשתיות נמוכה, מחסור באזורי תעסוקה נגישים
- חסמי יציאה לשוק העבודה כמחסור במסגרות לגיל הרך
- חולשה של רשויות מקומיות

מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2012, "נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות", הרבעון לכלכלה 2011, 1-2, מרץ-יוני, עמ' 120-160.

בחינה אמפירית של החסמים [ישיב וקסיר (קלינר), 2018]

□ מודל שיווי משקל כללי [Hsieh, Hurst, Jones and Klenow (2018), המתבסס על Roy (1951)]

□ נבחנו תפקידים היחסי של חסמים טרום-שוק-עבודה לרכישת הון אנושי (מקצוע) וחסמים בתקופת העבודה לאחר רכישת המקצוע ושל בחירת משלח יד:

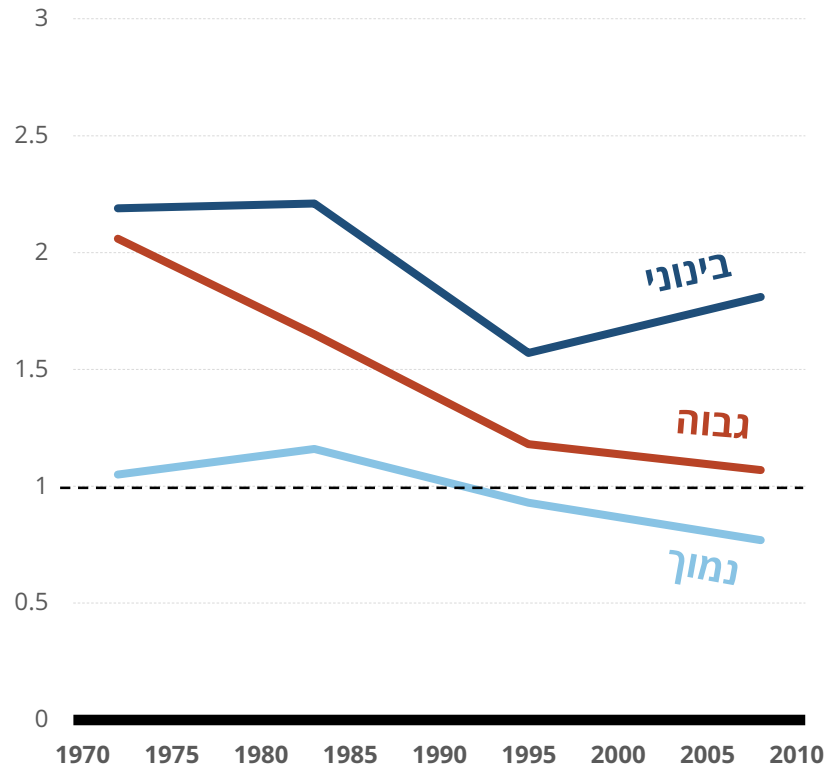
- תקופה של כ-40 שנים
- 4 קבוצות אוכלוסייה: גברים ערבים, נשים ערביות, גברים יהודים ונשים יהודיות
- 3 קבוצות של מקצועות, לפי רמת הכישורים הנדרשת: גבוהה, בינונית ונמוכה

החסמים במודל הם חסמים יחסיים, המשווים לחסמים של גברים יהודים שנורמלו לערך 1

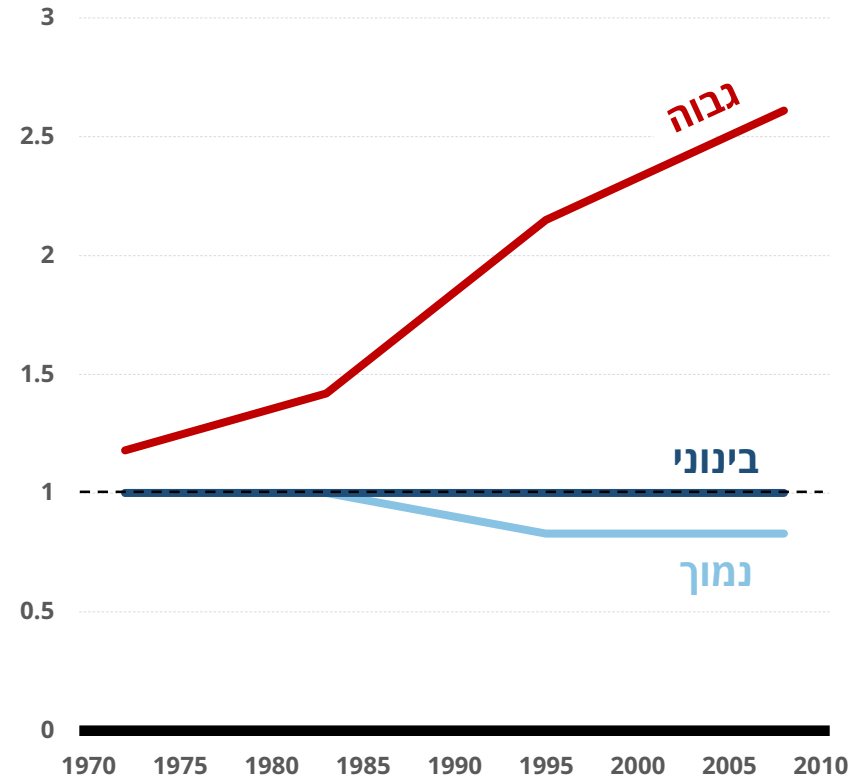
מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונוא ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

חסמים בשוק העבודה - גברים

חסמים בתקופת העבודה

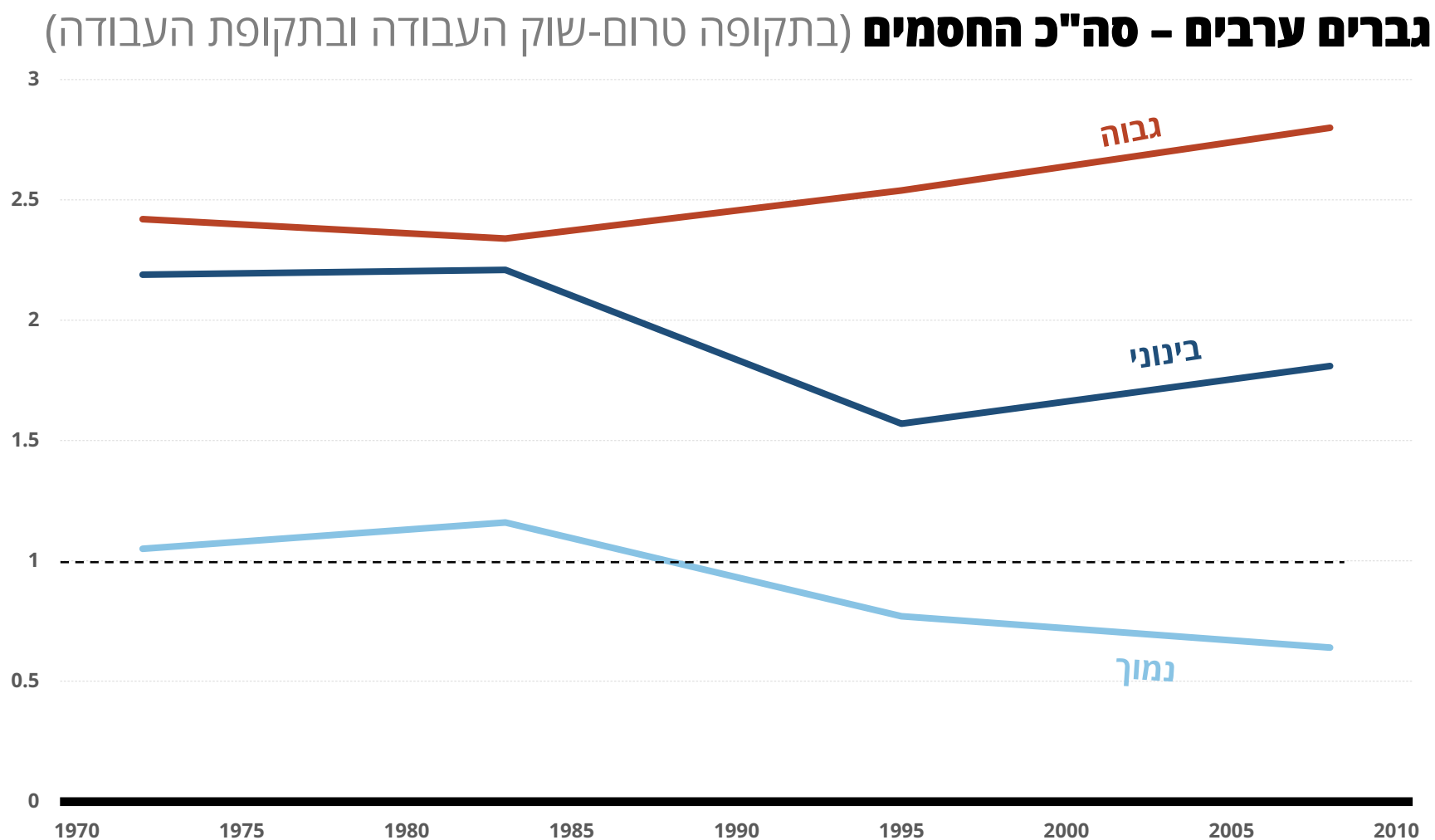

חסמים בתקופת טרום-שוק העבודה (ברכישת הון אנושי)

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרוב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

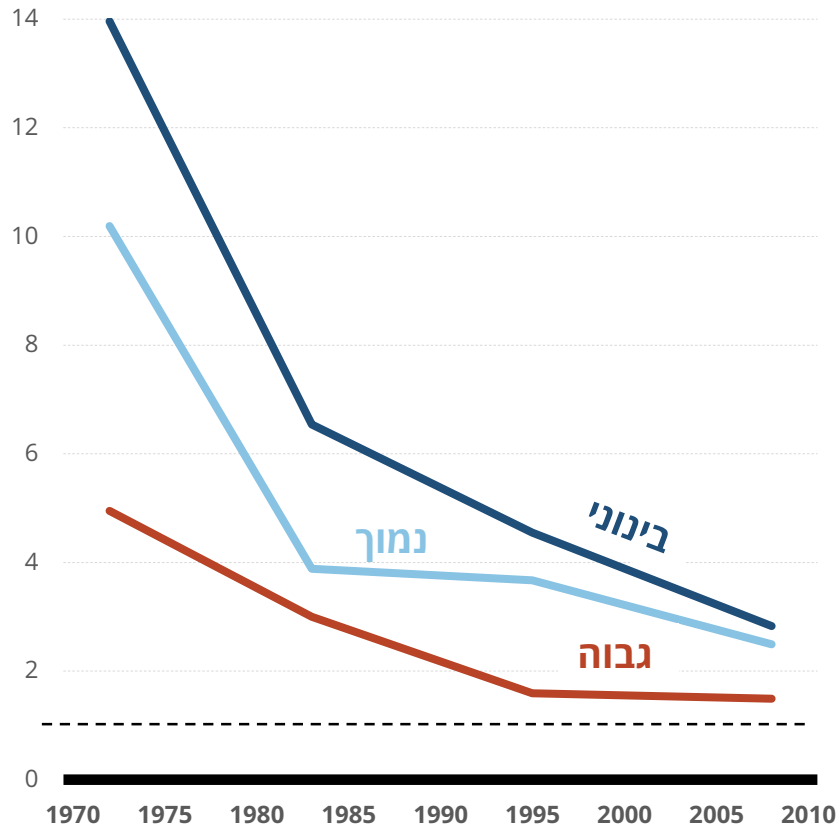
סיכום החסמים - גברים

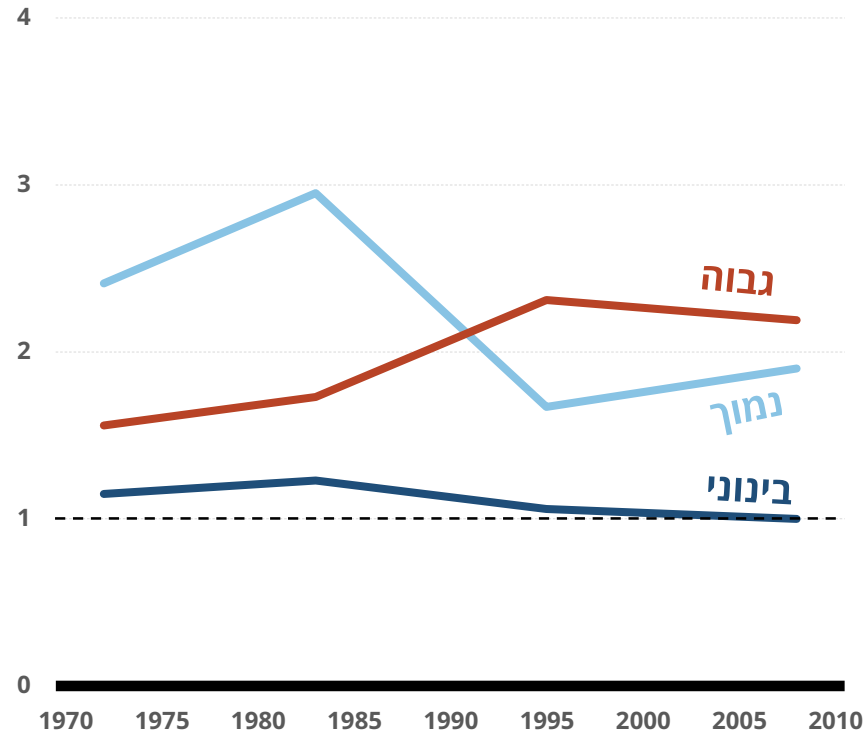
מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונוא ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק - המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

חסמים בשוק העבודה - נשים

חסמים בתקופת העבודה

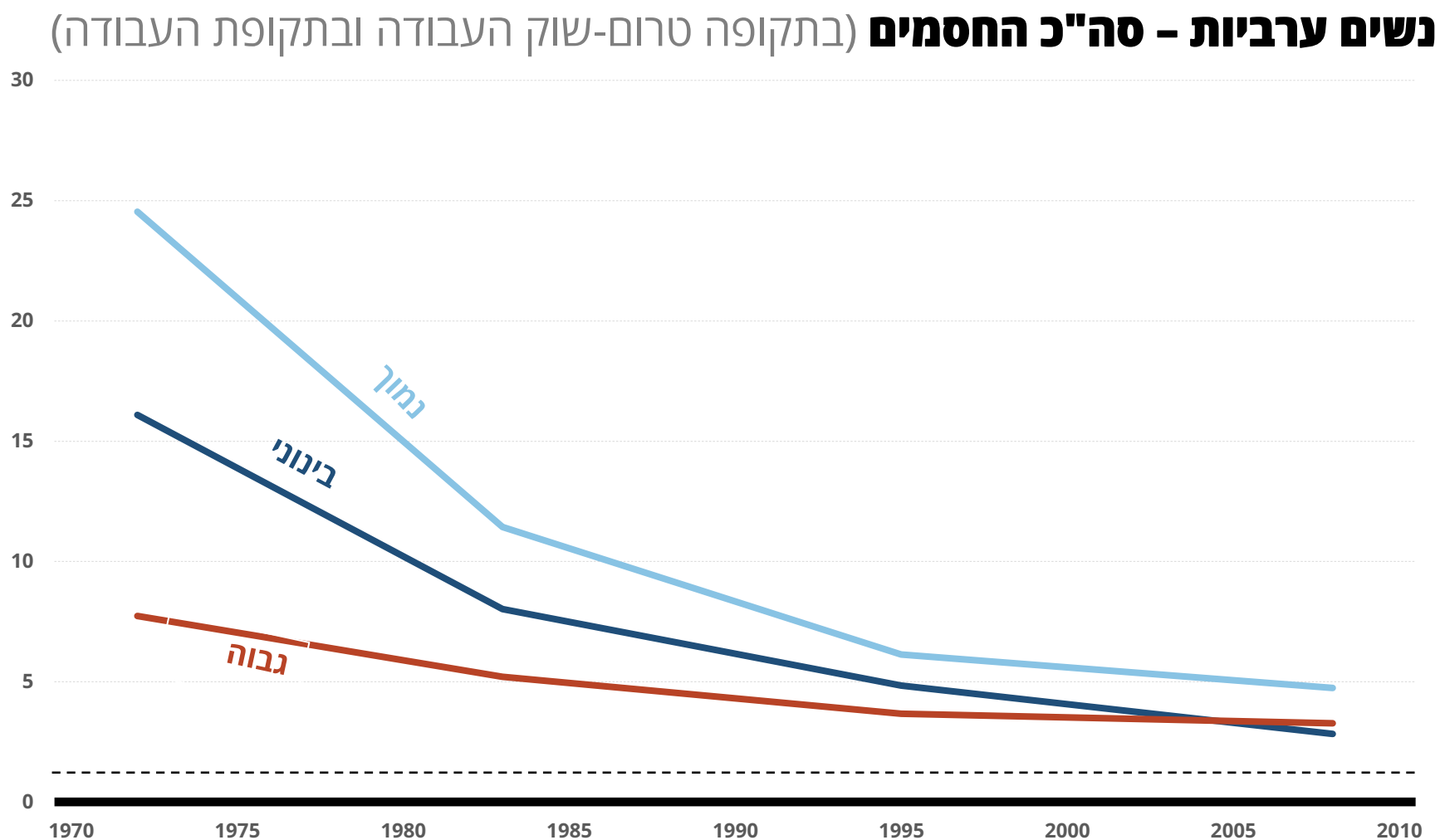

חסמים בתקופת טרום-שוק העבודה (ברכישת הון אנושי)

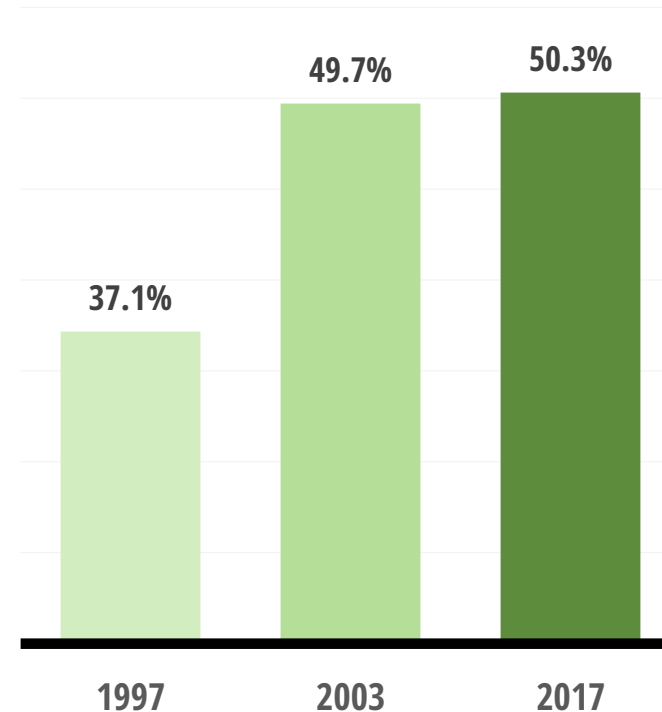
מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

סיכום החסמים - נשים

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרוב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונוא ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק - המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

שיעור העניים בחברה הערבית

- הילדים נאלצים לסייע לפרנסת המשפחה – ויתור על רכישת השכלה, והתוצאה עוני בין-דורי
- פערים כלכליים ניכרים בין יהודים וערבים
- ניכור מהמדינה וממוסדותיה
- פגיעה משמעותית בתוצר - בהערכות שמרניות התשואה להשקעה היא 7%*
- השלכות על היקף תקבולי המיסים ותשלומי ההעברה
- פגיעה בחוסן הלאומי

*מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".

מקור: עיבודים מסקרי הכנסות והוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

פעילות אקטיבית כולל הקצאת משאבים

□ מאז שנת 2000 השתנתה התפיסה וגברה ההכרה בצורך בסיוע לחברה הערבית

□ בעשור האחרון (בעיקר), מתבטא גם במדיניות בפועל:

- הוקמה הרשות לפיתוח כלכלי חברתי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי
- הוקצו תקציבים רבים
- הופעלו תכניות לפיתוח כלכלי חברתי של החברה הערבית (בתשתיות, בתחבורה, בחינוך, בתעסוקה ועוד)
- נקבעו יעדי תעסוקה

□ פעילות של גופים אזרחיים ופילנתרופיה

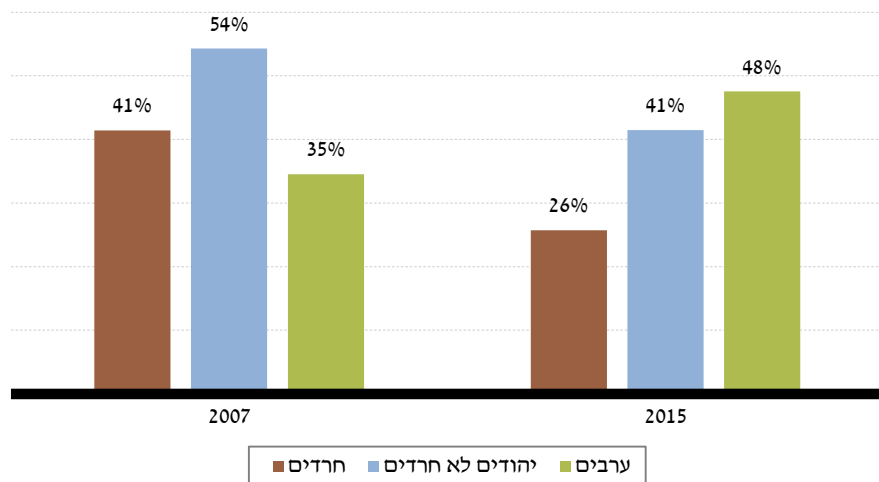
❑ שיפור משמעותי ברמת הפיתוח הכלכלי בחברה הערבית

❑ עלייה בשיעור המשכילים ובפרט בקרב הנשים

❑ העמקת שילובה של החברה הערבית בשוק העבודה

❑ גידול בשביעות הרצון של האוכלוסייה הערבית (למשל מתחבורה ציבורית וחינוך)

שיעור שבעי-הרצון מהשוויון בהספקת השירותים במערכת החינוך*

❑ אך, הפערים טרם נסגרו, ועדיין קיימים חסמים

*מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "שביעות הרצון של החרדים ממערכת החינוך", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבוד לסקר כוח-אדם 2016, הלמ"ס.

שילוב כלכלי-חברתי של המגזרים דורש ההירתמות של:

□ **הממשלה** - בהיותה המעסיק הגדול במשק וכקובעת מדיניות

□ **השלטון המקומי** - השפעה רבה, מעבר להשפעה ברמת המדינה: פיתוח כלכלי וחברתי, ייזום, רתימת הרשויות השונות במשק, גיוס מקורות ועוד

□ **המעסיקים** - יכולת ההשפעה והשינוי של המגזר העסקי מרכזית ומהותית, ועבורו מהווה פתרון למחסור בעובדים, הגדלת היצירתיות והחדשנות, העלאת הפריון והרווחיות ועוד

□ **המגזרים השונים**

"משימתנו היא לחשוף את האורות החבויים ביחד העצום של כלל שבטי ישראל.

כדברי ביאליק ...:

'חשפו האור, גלו האור... העמידו את עמכם, הקימו דור'."

(מרים פרץ, 2018)

תודה על ההקשבה